

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jenni Lundin

**Straff i proportion till brottets
allvar**
- Med fokus på mord och grovt
narkotikabrott

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare
Helén Örnemark Hansen

Straffrätt

Vårterminen 2009

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Syfte och frågeställningar	8
1.2 Metod	8
1.3 Avgränsning	9
1.4 Disposition	10
2 BAKGRUND	11
2.1 Bestraffningsideologier	11
2.2 Proportionalitet vid straffbestämningen	13
2.2.1 Absolut och relativ proportionalitet	14
2.3 Gradindelning	15
2.4 Straffvärde och straffmätning enligt BrB kap. 29	16
2.4.1 Straffvärde – 1 §	17
2.4.2 Försvårande omständigheter – 2 §	20
2.4.3 Förmildrande omständigheter – 3 §	22
2.4.4 Återfall – 4 §	23
2.4.5 Billighetshänsyn – 5 §	24
2.4.6 Påföljdseftergift – 6 §	26
2.4.7 Ungdom – 7 §	27
3 MORD	28
3.1 Generellt om mord	28
3.2 Statistik och brottsutveckling	29
3.3 Praxis	31
3.3.1 Svartsjufallet	32
3.3.2 Klippanmålet	33
3.3.3 Garageuppfartsfallet	34
3.3.4 Sambomordet	35

4	GROVT NARKOTIKABROTT	36
4.1	Generellt om narkotikabrott	36
4.2	Statistik och brottsutveckling	38
4.3	Praxis	39
4.3.1	Narkotikakurirfallet	40
4.3.2	GHB-fallet	40
4.3.3	Skogsnarkotikafallet	41
4.3.4	Ecstasyhanteringsfallet	42
5	DISKUSSION OCH FÖRSLAG TILL FÖRÄNDRING	44
5.1	Diskussion angående redovisade rättsfall	44
5.2	Sammanställning av rättsfall	49
5.3	Förslag till förändring	49
5.3.1	Prop. 2008/09:118, Straffet för mord m.m.	50
5.3.2	Förändring av NSL	51
6	ANALYS OCH SLUTSATSER	52
6.1	Nuvarande rättsläge	52
6.1.1	Rättsläget för mord	52
6.1.2	Rättsläget för grovt narkotikabrott	53
6.2	Föreligger det proportionalitet?	54
6.3	Framtida förslag för mord och grovt narkotikabrott	56
6.4	Slutord	57
	BILAGA A	59
	BILAGA B	60
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	61
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	64

Summary

The thesis discusses proportion in the Swedish legal system with focus on two crimes, murder and severe crime against the drug legislation. The aspiration is to reach homogeneity and good proportion in the criminal system where no crime appears conflicting upon the citizen's state of mind. Recent statistics indicate a slighter acceptance towards ruthless crimes. The number of reported crimes and the number of convicted perpetrator increases. The thesis questions regards the fundamental theories about the value of the crime and other circumstances of importance concerning the measurement. The second enquiry applies the theories on the two selected crimes. The last question contains proposals for how an eventual non-existing proportion can be solved.

Proportion between crimes is connected to the protective value of each crime. The right to existence is one of the most important rights the humans possess. If someone interferes within this right that person should receive a punishment that is in proportion to the seriousness of the act. The penalty for homicide, due to the protective value of a human life, contains one of the most severe range of punishment in Swedish criminal law. Narcotic crimes have a protective value to reduce the number of addicts and diminish following criminal acts that can take place due to the influence of narcotics. In other words, crime against the drug legislation also has a strong protective value but the real question is if it is as strong as the protective value of a human life.

The debate is progressing regarding the proportion in the Swedish legal system. The penalty for an illegal act should reflect upon how blameworthy the specific crime is. There has been major focus on narcotic crimes during the last decade, especially regarding use of the police resources. Henceforth are crimes against the narcotic legislation offences where the entire range of punishment is of use. The range contains a maximum of prison in ten years, which means that severe punishment can be settled. Homicide can also lead to punishment of ten years in prison. The question is if the two crimes, that both can result in the same penalty, can be seen as equally blameworthy.

A change is near due to a legislative proposal, called prop. 2008/09:118, that is waiting for a decision concerning the penalty for murder. The suggestion is regarding that the current range of penalty for homicide should be extended to ten and at the most 18 years of prison, or a lifelong sentence. If the proposal approves it should result in more severe punishment for murders. When a court decide what kind of penalty the perpetrator of a crime should get the court looks to the value of the crime and to other circumstances of significance within the measurement of the crime. The crime or the collective crimes are the foundation of what kind of penalty the perpetrator should receive. The starting point to resolve what value a crime has can be found in each crimes range of punishment. The law court are obligated to first decide

what kind of crime it concerns in each case, and then see which scale that can be used. When the value of the crime is decided the law court should consider other elements that can have an influence on the measurement of the crime, such as previous convictions and the offenders youth.

The thesis arranges a number of legal cases of importance that will illustrate the value of the crime and measurement of other important elements. These cases are the foundation of the final discussion regarding the proportion between the two crimes. My purpose with the thesis is to bring light on the subject of discussion and show that the two crimes don't always stand in proportion to their protective value. It's important that we question the legal system to see if changes are enquired and what these changes should regard. I will discuss these questions in the final chapter.

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar proportionalitet i det svenska rättssystemet med särskilt beaktande av brotten mord och grovt narkotikabrott. Målet är ett enhetligt och proportionerligt straffsystem där inga brott anses strida mot den allmänna opinionens vilja. Ny statistik indikerar att den allmänna opinionen får allt mindre tolerans gentemot grov brottslighet. Antalet anmälningar ökar och allt fler personer döms. Uppsatsens frågeställningar berör det grundläggande om straffvärde och straffmätning samt hur dessa begrepp används vid de utvalda brotten. Sistnämnda frågeställning omfattar förslag till hur en eventuell oproportionalitet kan avhjälpas.

Proportionaliteten sammanhänger starkt med de skyddsvärden som varje brott ska värna om. Rätten till liv är en av de viktigaste rättigheter vi människor besitter. Den person som berövar oss denna rättighet måste erhålla ett straff som står i proportion till gärningens allvar. Straffskalan för mord, ska på grund av att skyddsvärdet är ett människoliv, besitta en av de hårdaste straffskalorna i svensk straffrätt. Brott mot narkotikastrafflagen har ett skyddsobjekt som innebär att minska antalet missbrukare och således även minska de efterföljande brottsliga handlingar som kan infinna sig pga. påverkan av visst preparat. Narkotikabrott har med andra ord ett starkt skyddsobjekt men den viktiga frågan är om det kan anses väga lika tungt som människors rätt till liv.

Debatten har ökat angående proportionaliteten i det svenska rättssystemet. Straffet för en viss gärning ska avspeglas av den klandervärdhet brottet anses vara i besittning av. Narkotikabrott har det senaste decenniet varit ett exceptionellt uppmärksammat brott och polisens resurser samt satsningar för dess motverkande har varit av stor omfattning. Brott mot narkotikastrafflagen är ett av de brott där hela straffskalan påtagligt ofta används. Straffskalan som innehåller ett maximum på fängelse i tio år kan således leda till mycket höga straff. Frågan är om brotten mord och grovt narkotikabrott, vilka båda kan tillhandahålla lika påföljder, kan anses vara lika klandervärda.

Förändring på området kan ske inom en snar framtid då en proposition, vid namn prop. 2008/09:118, för stunden väntar på riksdagens bord. Förslaget för straffskalan till mord är att införa en straffskala på mellan tio och 18 år alternativt livstids fängelse. Resultatet av ändringen innebär en straffskärpning för mord. Beslut angående vilken påföljd som ska utdömas görs efter en så kallad straffvärdebedömning och straffmätning. Brottet eller brottslighetens samlade straffvärde utgör grunden för påföljdsbestämningen. Straffvärdet kan likställas med brottets svårhet och detta är grunden för den straffmätning som ska ske efter det att rätten har beslutat straffvärdet. Utgångspunkten för ett brotts straffvärde finns i respektive brotts straffskala. Domstolen ska först besluta vilket brott som har begåtts, vilket leder in på tillämplig straffskala. Efter det att straffvärdet är beslutat ska domstolen

beakta andra faktorer som skall påverka straffmätningen, exempelvis tidigare brottslighet eller beaktande av den tilltalades ungdom.

I uppsatsen har jag redovisat för ett antal rättsfall som ska belysa straffvärde- och straffmättningsbedömningar. Utifrån dessa diskuteras uppsatsens frågeställningar angående proportionalitet mellan brotten mord och grovt narkotikabrott. Jag menar att det finns ett behov att lyfta fram diskussionsämnet i hetluften då jag själv anser att brotten inte alltid står i proportion emot dess skyddssubjekt. Vi måste ifrågasätta dagens rättssystem för att se om ändringar måste genomföras och i så fall vilka ändringar. Dessa tankegångar behandlas i uppsatsens sista kapitel.

Förord

Jag vill ta tillfället i akt att tacka alla som varit mig nära under min studietid vid juridiska fakulteten och detta examensarbete. Vägen hit har varit krokig med tanke på besvärliga tentor och luriga redovisningar. Nu, när jag ser tillbaka på min studietid inser jag att dessa år har varit den bästa tiden i mitt liv. Alla de fantastiska människor jag lärt känna och alla de roliga tillställningar som inträffat har mer eller mindre format den person som jag är idag. Denna uppsats är slutet på denna fantastiska tid som jag tillbringat i Lund, således är det både med lycka, men även av sorg jag skriver dessa avslutande ord.

Fortsättningsvis vill jag tacka några personer mer speciellt. Personer som i både motgångar och framgångar visat att de finns där för mig. Dessa är min mamma, pappa och syster. Utan er skulle jag aldrig ha klarat mig under de senaste fem åren. Förutom familjen vill jag tacka min pojkvän som under många mödosamma timmar fått korrekturläsa mitt examensarbete. Jag vill även tacka min korridor på Västgöta Nation som har bidragit till den sociala faktorn i mitt liv. Detta har varit en viktig del under många ensamma timmar på min kammare under examensarbetets uppkomst. Slutligen vill jag även tacka min handledare Helén Örnemark Hansen som har bidragit med vägledning och insiktsfulla kommentarer.

Lund i maj 2009

Jenni Lundin

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätt
JT	Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet
Kap.	Kapitel
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avd. I
NSL	Narkotikastrafflagen (1968:64)
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
RH	Rättsfall från hovrätterna
SL	1864 års Strafflag
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
Tabl.	Tabletter
TR	Tingsrätt

1 Inledning

”Vid rättsskipning - som all annan verksamhet - är det bra att ha sinne för proportioner. Gärna öga för öga, men inte öga för tand”.¹

Påföljd för ett visst brott ska stå i proportion med den brottsliga handlingen. Kammaråklagaren Klas Lundgren menar i det inledande citatet att domstolarna inte ska döma ett mindre allvarligt brott för en grövre påföljd än vad som är proportionerligt. I hans artikel från år 2004 jämför han praxis angående vissa mord- och narkotikafall. Han menar att det inte är proportionerligt att ge åtta års fängelse för mordförsök och ge 14 år för narkotikabrott och grov narkotikasmuggling.²

Straffsystemet fyller en moralbildande funktion då det förhindrar oönskade beteenden i samhället. Straff utges för vissa gärningar och detta leder till att man på ett konsekvent sätt bidrar till en allmän föreställning om att kriminaliserade gärningar är förkastliga. Vid påföljdsreformen år 1989 infördes proportionalitetsprincipen som en dominerande princip för påföljdsbestämningen. Denna uppsats fokuserar på nämnda princip mellan två olika brotts typer mord och grovt narkotikabrott. Huvudfrågan är om det finns en sådan klyfta brotten emellan som Klas Lundgren hävdar. I diskussionen är brottens straffskalor av stor betydelse. Det är genom dessa skalor som man kan utläsa hur förkastlig den kriminaliserade gärningen är. Ser man endast till dessa straffskalor så ska brottet mord utgöra ett mer förkastligt brott än grovt narkotikabrott. Det är emellertid väldigt svårt att jämföra de värden som står på spel. Frågan är om skyddsvärdet för narkotikabrott är att likställa med skyddsvärdet som aktualiseras då ett liv plötsligt upphör samt det eventuella lidandet som i och med detta uppstår hos offrets anhöriga?

För närvarande stadgar NSL att fängelse på mellan två och tio år ska utdömas för grovt narkotikabrott. Då narkotikabrott är ett brott där hela straffskalan faktiskt används är det inte omöjligt att straffet ligger på maximum. Enligt BrB 3 kap. 1 § döms den person som berövat en annan människas livet för mord i tio års fängelse eller fängelse på livstid. Med dessa ord är det således inte omöjligt att likvärdiga straff utgår vid de två brotten. Ämnet är för närvarande ytterst aktuellt då det föreligger en utredning vars förslag är att skärpa straffen på allvarliga våldsbrott.³ Genom ett delbetänkande till utredningen ska även straffskalan för mord inkluderas.⁴ Delbetänkandet har nu tagit formen av en proposition och däri föreslås att straffskalan för mord ska justeras till att vara mellan lägst tio år och högst 18 år eller fängelse på livstid.⁵ En ändring enligt propositionen kan enligt mig underlätta proportionalitetsprincipens efterlevnad i det svenska straffsystemet.

¹ Lundgren, (2004)

² Lundgren, (2004)

³ SOU 2008:85

⁴ SOU 2007:90

⁵ prop. 2008/09:118

1.1 Syfte och frågeställningar

Mitt syfte och intentioner med denna uppsats är att analysera två brottstyper mord och grovt narkotikabrott. Jag vill även undersöka begreppen straffmätning och straffvärdebedömning samt granska om det föreligger några problem vid deras användande inom mord och grovt narkotikabrott. Syftet med att se grundligt på straffmätningen enligt BrB kap. 29 är att belysa de problem som enligt mig finns inom respektive brottstyp. Det kan inte framhävas hur viktigt det är att ingen omständighet förbises vid en bedömning av rättssak. Förutom att se till alla faktorer som kan påverka påföljdsvalets längd är min intention att se till de värden som vartdera brottet ska skydda. Jag tycker även det är viktigt att betona uppsatsens frågeställningar för att mina läsare ska utveckla sitt sinne för kritiskt tänkande och fråga sig frågan, vad är mest klandervärd, mord eller grovt narkotikabrott?

Människor kan lätt påverkas av samhällets massmedia, där de allra värsta fallen oftast målas upp och framkallar skräck. Jag vill genom att belysa brottstyperna mord och grovt narkotikabrott tillhandahålla mina läsare mer information om vad proportionalitet innebär och om principen efterlevs vid straffmätningen. Jag tror att många individer uppfattar grova våldsbrott och mord som relativt undervärderade vid en jämförelse med grova narkotikabrott. Jag vill genom denna uppsats ingående förklara och redogöra för dagens rättsläge och ställa mig frågan om det föreligger proportionalitet brotten emellan? Syftet är även att få personer som läser uppsatsen att få större kunskap om brotten rent allmänt samtidigt som proportionalitetstänkandet ska finnas i bakhuvudet.

De frågor som jag vill undersöka är:

- Hur bedöms straffvärde och hur utförs en straffmätning?
- Skiljer bedömningarna sig åt mellan brotten mord och grovt narkotikabrott?
- Finns det några förslag till hur man löser en eventuell vacklande proportionalitet mellan de två ovan nämnda brotten?

1.2 Metod

Metodförklaringen kan delas upp på tre delar. En metodförklaring till vardera frågeställningen som ovan ställts upp. Den första frågeställningen angående hur domstolar bedömer straffvärde och straffmätning ska besvaras utifrån en klassisk rättsdogmatisk metod. Med detta menas att jag använt mig av källor som lagtext, förarbeten, praxis och doktrin. Dessa källor har genomstrukturerat alla uppsatsens kapitel. Den rättsdogmatiska metoden har dock använts mer i vissa kapitel än i andra. I kapitel två har jag mestadels använt mig av lagtext, förarbeten och doktrin för att kunna ge en klar teoretisk bakgrund, dock har jag inte helt uteslutit praxis härifrån eftersom att praxis förankrar allt teoretiskt i verkligheten. Huvudsyftet med kapitel tre och fyra är att redovisa för generell information om vartdera brottet, visa statistik samt

framföra praxis som i doktrinen är mycket omnämnda. Den praxis som är redovisad är medtagen på grund av att den bäst belyser mitt huvudsyfte, dvs. visar påföljdsbestämningens genomförande.

Med rättsfallen i åtanke kommer jag in på den andra frågeställningen, vilken fokuserar på de redovisade rättsfallen men även har sin utgångspunkt i den rättsdogmatiska metoden. Jag övervägde om jag skulle genomföra en empirisk undersökning för att få en undersökning och iakttagelser från verkligheten. Jag uteslöt dock detta på grund av att erfarenhetsmässiga fakta inte skulle tillföra mycket mer upplysningar än vad jag erhöll från doktrinen. Doktrinen har varit mycket utförlig och detaljrik, främst med avseende på de fall som redovisas i boken med titeln ”*studier rörande påföljdspraxis med mera*” som har skrivits av Georg Sterzel.

Nästkommende frågeställning är skriven utifrån en evaluerande metod på grund av att jag här analyserar uppsatsen och reflekterar mer noggrant över den. I och med att jag fokuserar på två olika brottstyper blir min analytiska del komparativt inriktad. Texten rörande själva jämförelsen ska självfallet ha en utgångspunkt i de ovan nämnda rättsfallen men här ska även artiklar och debattprogram diskuteras, vilka visar på vad rättsläget fastställer. Jag kommer även att gå in lite mer i ett antal statliga utredningar som diskuterar mitt uppsatsområde. Både i diskussionen som i analysen kommer jag reflektera över de förslag som kan eliminera eller minska den enligt mig opropor-tionalitet som finns.

1.3 Avgränsning

Då mitt syfte med denna uppsats är att se till proportionalitet mellan olika brott så kunde jag på inga villkor analysera samtliga brott i brottsbalken samt alla från specialstraffrätten. Min första uppgift var således att plocka ut två brott som kunde analyseras mer djupgående. Redan från uppsatsens början har jag fokuserat på någon typ av allvarligt våldsbrott. Efter mitt första handledarmöte beslutade jag mig för att fokusera på mord istället för grov misshandel som var min första tanke. Efter att jag hade läst kammaråklagare Klas Lundgrens artikel valde jag grovt narkotikabrott som det andra brottet. Valet gjorde jag på grund av att narkotikabrott är ett mycket omtalat brott och innehåller ett maximistraff på tio års fängelse. Uppsatsen berör grova fall av mord och narkotikabrott vilket innebär att dråp och narkotikabrott av ringa eller normalgraden till stor del förbises. Jag har således fokus på mord och utesluter helt bland annat barnadråp och vållande till annans död i BrB 3 kap. 3 och 7 §§. Liknande avgränsning har gjorts vid narkotikabrotten då jag mer eller mindre endast fokuserar på grovt narkotikabrott och inte på brott som består av smuggling med mera.

Ytterligare en avgränsning är gjord då jag helt bortser från vilken sorts på-följd som ska dömas ut vid respektive brott. Jag går således inte närmare in på BrB kap. 30, dvs. om gärningsmannen erhåller fängelse, villkorad dom eller skyddstillsyn och varför. Observera även att jag genom hela uppsatsen använder mig av maskulina benämningar då jag syftar på ord som exempel-

vis gärningsmannen. Detta utgör ingen diskriminering utan är endast till för att underlätta mitt textflöde.

1.4 Disposition

Innan jag började skriva mitt examensarbete skrev jag en utförlig disposition. Den dispositionen kom att ändras flertalet gånger allt eftersom mitt arbete framskred. Slutversionen kan redovisas på följande sätt. Inledningsvis ställer jag upp en bakgrundsdel. Avsikten är att den ska finnas i bakhuvudet för en förståelse av resterande kapitel. I bakgrunden hittar man de bestraffningsideologier som Sverige har anammat de senaste århundradena, gradindelningar samt fakta om proportionalitet. Den ansenliga delen av bakgrunden är disponerad till straffvärde och straffmätning enligt BrB kap. 29, vilket ska visa på de relativt svåra bedömningar som domstolarna måste göra. Jag har här valt att inleda varje delkapitel med att redovisa för relevant lagtext och detta hoppas jag ska underlätta läsarens granskning.

Kapitel tre och fyra är mycket lika varandra, vilket jag upplevde skulle skapa gynnsammare förutsättningar för uppsatsens publik. Mord behandlas i det tredje kapitlet, följande av grovt narkotikabrott i det fjärde. Även här har de relevanta lagrummen tagits med för att underlätta i den därefter följande tolkningen. Brottens grund och statistik har medtagits med hänvisning till att visa på brottens utveckling. En av de viktigaste delarna i min uppsats är de redovisade rättsfallen inom de båda brottstyperna. Dessa rättsfall ska belysa dagens rättsläge samt ligga till grund för den slutliga diskussionen och analysen. Notera att vissa rättsfall har genomgående av mig benämnts med egenhändigt påhittade namn.

I kapitel fem förs en diskussion av redovisade rättsfall. Här återfinns även en sammanställning av de åtta refererade fallen. Diskussionen dissekerar rättsfallen på ett djupare plan där varje tanke och fundering kommer ställas på sin spets. I samma kapitel har jag även tagit med förslag på förändring av nuvarande laxtext. Den för i år aktuella propositionen angående straffskalan för mord samt funderingar kring en ändring av NSL avslutar kapitel fem.

Sist men inte minst avslutas uppsatsen i kapitel sex med en analys och egna kommentarer. Analysen behandlar både dagens och möjligen morgondagens rättsläge samt ett delkapitel som handlar om huruvida det kan sägas föreligga proportion brotten emellan. Slutorden fortsätter spinna på dessa trådar och här redogör jag för mina egna tankar och åsikter som har uppstått under uppsatsens och terminens gång. I slutorden kommer jag även konkret svara på uppsatsens tre frågeställningar.

2 Bakgrund

I detta inledande bakgrundskapitel ställer jag upp en kort historisk återblick över de bestraffningsideologier som Sverige har anammat de senaste århundradena. Detta gör jag för att ge läsaren en inblick i hur den svenska straffrätten har utvecklats. Efter genomgången av bestraffningsideologierna fokuserar jag närmare på en av de grundpelare som återfinns inom den svenska bestraffningsmekanismen, dvs. proportionalitet. Innan jag går igenom texten angående straffmätningens betydelse enligt BrB kap. 29 så gör jag även ett avstamp i begreppet gradindelning och dess betydelse för straffmätningen.

2.1 Bestraffningsideologier

Termen ideologi är inte alltid välkommen i vetenskapliga kretsar på grund av att den ofta förknippas med en bristande rationalitet. Trots detta så används termen ofta och termen betyder ”grundläggande uppfattningar rörande någon aspekt av verkligheten, dvs. grundåskådningarna i ett tankesystem”.⁶ I detta kapitel ska vi ta en närmare titt på de straffrättsliga ideologier som dominerat i Sverige de senaste århundradena, med andra ord så ska vi se till de grundläggande uppfattningarna som rör brott och straff. Straffsystemet var till en början uppbyggt på avskräcknings- och vedergällningsteorier. Det fanns inga konkreta straffskalor utsatta i lagen, vilket innebar att brottslingen helt stod i domarens våld. Under 1700-talet ändrades vår syn på straff genom att upplysningsfilosoferna aktivt motarbetade kropps- och skamstraffen. Filosoferna ville ersätta dessa straff med böter och frihetsstraff. Den så kallade klassiska straffrättsskolan började se ljuset med anledning av dessa tankeströmningar. Innebörden av den nya skolan för straffbestämningen var att man skulle betona legalitets- och proportionalitetsprinciperna vid fastställandet av straffsatser och vid straffmätning. Straffen ansågs vid denna tid vara motiverade av allmänpreventiva skäl, dvs. att om en person har blivit straffad så ska det avskräcka andra från att begå samma brott.⁷

Grunden till 1864 års strafflag kom till stor del att byggas på den klassiska straffrättsskolan och dess preventionstankar. Straffen ansågs ha två syften, allmänprevention och individualprevention, eller med andra ord så skulle de avskräcka allmänheten från att begå brott samt påverka den enskilde brottslingen till att inte begå fler brott. Rättsäkerheten ökade med anledning av att proportionalitetsprincipen och kravet på förutsebarhet lagfästes genom att man införde straffskalor för alla brott.⁸ Vid lagens tillkomst ansågs det även vara en självklarhet att straffet skulle återspegla en rättvis vedergällning för brottet.⁹ På senare 1800-tal och i början av 1900-talet tog den sociologiska straffrättsskolan vid i Europa och Sverige. Straffen skulle enligt denna teori

⁶ Jareborg, (2001), s. 68

⁷ SOU 2008:85 s. 47 f.

⁸ SOU 2008:85 s. 48

⁹ Zila, (1998), s. 13

utmätas efter gärningsmannens personliga förhållande, med andra ord anammade Sverige en behandlingstanke. Påföljden resulterade i att gärningsmännen skulle ändra sina levnadssätt och således avstå från att begå fler brott i framtiden.¹⁰ Fram till BrB:s antagande år 1965 dominerade två straffrättsskolor i Sverige. Dessa var strakt individualpreventivt orienterade och benämndes den sociologiska skolan och den positiva skolan. Johan Thyrén var strak anhängare av den moderna och sociologiska straffrättsskolan. Han var mannen bakom ett antal viktiga reformer i 1864 års SL, bl.a. avskaffandet av dödsstraff i fredstid som genomfördes år 1921. Den moderna straffrättsskolan såg inte till vedergällning utan i första hand till det preventiva syftet.¹¹ Efter den thyrenska epoken dominerades det svenska straffrättssystemet av dåvarande justitieminister Karl Schlyters visioner. Han tillsatte en Strafflagsberedning 1938 vars förslag till nytt påföljdssystem sammanhängde med behandlande påföljder. När BrB infördes år 1965 genomfördes många av den klassiska straffrättsskolans idéer om rättvisa och proportionalitet.¹²

Man brukar säga att lagen om verkställighet av frihetsstraff 1945 betraktas som behandlingssideologins start. Vid ikraftträdandet av BrB 1965 kompletterades behandlingstanken med regler om behandling även på påföljdssystemet och straffmätningen. Detta kom till uttryck i BrB 1 kap. 7 § som hade lydelsen:

*”Vid val av påföljd skall rätten, med iakttagande av vad som krävs för att upprätthålla allmän laglydnad, fästa särskilt avseende vid att påföljden skall vara ägnad att främja den dömdes anpassning i samhället”.*¹³

Under slutet av 1960-talet började allt mer kritik riktas mot den rådande behandlingstanken. Folk började inse att det fanns allt för stor risk till en ojämn och orättvis praxis samt att behandlingstanken faktiskt inte gav de resultat som de hade eftersträvat. Mot bakgrund av denna uppståndelse tillsattes två kommittéer, Fängelsestraffkommittén samt Frivårdskommittén. År 1986 inkom förstnämnda med sitt huvudbetänkande om påföljd för brott SOU 1986:14. I denna kunde man utläsa att påföljdsbestämningen skulle vara underordnad principerna om proportionalitet och ekvivalens. Brottets svårhet eller förkastlighet skulle vara av avgörande betydelse.¹⁴

Den senaste påföljdsreformen som genomfördes år 1989 stadgar att påföljdsbestämningen ska grundas på rättssäkerhet, legalitet, likhet inför lagen samt proportionalitet. Själva straffmätningen i Sverige har alltid styrts av ett proportionalitetstänkande. Ett grunddrag i vår svenska utveckling är att behandlingssideologin har ersatts med proportionalitetstänkande som en central bestraffningsideologi.¹⁵ Idag vilar således det svenska straffrättsliga påföljdssystemet på två stycken bestraffningsideologier. Själva påföljdssyste-

¹⁰ SOU 2008:85 s. 49

¹¹ Zila, (1998), s. 13

¹² SOU 2008:85 s. 50

¹³ Zila, (1998), s. 15 f.

¹⁴ SOU 2008:85 s. 51

¹⁵ Jareborg & Zila, (2007), s. 97 ff.

met formades under ett påtagligt inflytande av behandlingsteorin som ovan har redovisats för. Enligt påföljdsreformen år 1989 infördes även proportionalitetsprincipen som en andra styrande princip inom påföljdsbestämningen.¹⁶ Nu föreligger det en överenskommelse om att straffmätning och påföljdsval ska bestämmas utifrån principerna om proportionalitet och ekvivalens. Principerna kan beskrivas så att svårare brott ska bestraffas hårdare än lindrigare brott samt att brott som är lika svåra ska bestraffas lika strängt.¹⁷ Principerna är dock inte genomförbara till fullo på grund av att det finns andra faktorer som kan påverka påföljdsvalet. Dessa faktorer är bland annat brottslighetens art, allmänpreventiva intressen samt återfall i brott. Förutom de uppräknade faktorerna så finns det möjlighet att vid straffmätning och påföljdsval se till bl.a. billighetsskäl. Dessa omständigheter finns till för att tillgodose intresset av humanitet och tolerans.¹⁸

2.2 Proportionalitet vid straffbestämningen

Proportionalitetsteorin förklarar straffbestämning och lägger avgörande vikt vid brottets straffvärde, dvs. hur allvarligt ett visst brott är.¹⁹ Denna teori är den primära grunden för hur straff skall utdömas och bygger på tanken att den som gjort sig skyldig till brott ska erhålla en påföljd som står i proportion till den brottsliga gärningens allvar.²⁰

Då rätten beslutar om straff för ett visst brott så måste det föreligga rättvisa. Rättvisan kräver att bestraffningar sker på ett enhetligt sätt så att de innefattade värderingarna inte strider mot varandra. Straffets stränghet bör avspegla den grad av klandervärdhet som finns hos gärningen vilket i sin tur ska återspegla hur allvarlig gärningen är.²¹

Rättvisteargument kan förekomma både på domsnivå dvs. då man fastställer det konkreta straffet samt på kriminaliseringsnivån då man fastställer brottens straffskalor. Målet är att försöka producera rättvisa påföljder för alla brott. Att utdöma lika straff för alla brott uppfattas således som orättvist. Vad ett brott förtjänar för straff kan bestämmas på flera sätt. Utgångspunkten är alltid att se till de värden och intressen som kränks av brottet.²² Utöver rättviseskäl så kan även allmän- eller individualpreventiva skäl eller humanitetsskäl besluta vilket straff som ska väljas i det enskilda fallet.²³ I varje fall så är utgångspunkten brottets straffskala. En rättvis straffskala innebär att man strävar efter proportionalitet mellan en otillåten gärningstyps bestraffningsvärde och dess straffsats, men även att man eftersträvar

¹⁶ Zila, (2007), s. 1

¹⁷ SOU 2007:90 s. 51

¹⁸ SOU 2008:85 s. 245

¹⁹ von Hirsch, (2001), s. 11

²⁰ von Hirsch, (2001), s. 47

²¹ von Hirsch, (2001), s. 13

²² Jareborg & Zila, (2007), s. 65 f.

²³ Jareborg & Zila, (2007), s. 67

ekvivalens. Med ekvivalens åsyftas att gärningar med samma bestraffningsvärde tilldelas liknande straffskalor.²⁴ Sammanfattningsvis så kan proportionalitetsprincipen sägas vara en grundläggande princip om rättvisa vid straffbestämningen.²⁵

Josef Zila (docent i straffrätt vid Stockholms universitet) menar att det föreligger en förutsättning för att kunna tillämpa proportionalitetsprincipen vid en jämförelse mellan två olika brott. Förutsättningen innebär att straffskalorna för de enskilda brotten måste ha en spännvidd som möjliggör en särskiljning av den straffrättsliga reaktionen i relation till brottets svårhet. Proportionalitetsprincipen kan i stort användas vid alla brott med ett undantag för mord. Straffet för mord är antingen tio år eller fängelse på livstid med andra ord finns det ingen direkt spännvidd och gör det svårt att se till brottets konkreta straffvärde.²⁶

2.2.1 Absolut och relativ proportionalitet

Absolut proportionalitet innebär att specifika gärningar erhåller specifika straff. Att hitta grunder som stödjer en absolut proportionalitet är svårt då få gärningar är andra gärningar lika.²⁷ Även om det anses omöjligt att finna argument för att en viss brottstyp ska tilldelas en viss straffskala eller påföljd så innebär det inte att frågan om absolut proportionalitet är helt ointressant. Frågan får betydelse då rätten bestämmer på vilken nivå det straffrättsliga ingripandet bör ligga på eller med andra ord så får det betydelse för repressionsnivån (stränghetsnivå). Absolut proportionalitet fungerar vid repressionsnivån som en begränsning, dvs. domstolen kan inte sätta hur stränga straff som helst.²⁸ Frågan om absolut proportionalitet handlar således om hur man kan finna en startpunkt vilken ska utgöra en begränsning jämfört med hur andra brott ska straffas.²⁹

Relativ proportionalitet anger hur strängt ett brott skall bestraffas genom att man jämför med hur andra brott bestraffas.³⁰ Personer som döms för lika allvarliga brott bör erhålla lika stränga straff och personer som döms för olika svåra brott bör få ett straff som reflekterar brottets svårhet. Att straffa en person för ett brott lika hårt som en person som begått ett annat brott så betyder det att båda brotten är lika klandervärda. Man kan formulera tre olika krav som medför vad relativ proportionalitet innebär. Som tidigare nämnts är ekvivalens en av dessa grundpelare. Det andra kravet gäller rangordning. Ett brott som straffas hårdare anses ge uttryck för ett starkare ogillande än ett brott som straffas mildare. Straffen ska således rangordnas på en skala så att deras relativa stränghet återspeglar brottets klandervärde. Sista kravet avser spridning av straffen, dvs. den tillämpliga straffskalans spänn-

²⁴ Jareborg & Zila, (2007), s. 66

²⁵ von Hirsch, (2001), s. 13

²⁶ Zila, (2007), s. 1

²⁷ Borgeke, (2008), s. 30

²⁸ Borgeke, (2008), s. 30

²⁹ von Hirsch, (2001), s. 59

³⁰ von Hirsch, (2001), s. 56

vidd. Gärningarnas svårhet ska således återspeglas av straffen genom att av straffskalorna är på ett lagom avstånd från varandra. Även om alla tre kraven föreligger så är det inte säkert att man hamnar på ett bestämt ställe inom en viss straffskala. Kravet på spridning kräver att skillnaderna mellan straff är tillräckligt stora för att man ska kunna utläsa brottens svårhet.³¹

Sammanfattningsvis så kan man säga att proportionalitetsprincipen som kommer till uttryck i BrB 29 kap. 1 § baseras på tanken att straff är ett uttryck för klander och straffet bör därför bedömas ut efter kriterier som baseras på ett förtjänsttänkande. Eftersom ett strängare straff ger uttryck för starkare klander så bör ett brott med högre straffvärde tilldelas ett strängare straff än ett brott med lägre straffvärde.³²

2.3 Gradindelning

Från och med år 1942 kan brottstyper uppdelas i två eller tre svårighetsgrader med var sin straffskala.³³ Narkotikabrott liksom mord är exempel på gradindelade brott. Narkotikabrott är indelat i tre grader, ringa, normal och grovt.³⁴ Mord är däremot uppdelat på två grader i form av mord och dråp.³⁵ Varje grad av en brottstyp räknas som en särklid brottstyp för sig. Detta kan bland annat ha betydelse i preskriptionshänseende enligt BrB 35 kap. 1 §. Alla omständigheterna i brottet ska vara avgörande för vilken gradbeteckning ett visst brott ska erhålla. Domstolen ser bland annat till vad gärningsmannen hade för avsikt med sin handling. Däremot får rätten inte beakta att det var ett återfall i brott för gärningsmannen ifråga.³⁶

Efter 1989 års påföljdsreform så blev det lättare att utläsa vilka omständigheter som kan beaktas vid gradbestämmandet. Det är viktigt att erinra sig om att det inte är samma kriterier som ligger till grund för en straffmätning som de som ligger till grund för gradbestämning. Avgörande för gradindelning är i allmänhet omständigheter som är av objektiv betydelse i jämförelse med straffmätningen där man ser till omständigheter som är av subjektiv betydelse.³⁷ Exempel på omständigheter som är av objektiv karaktär är vilken skada som tillfogades vid ett misshandelsbrott, hur mycket narkotika som smugglats in eller hur mycket stöldgodset var värt.³⁸ De omständigheter som ska beaktas vid gradbestämningen är det som har med brottets straffvärde enligt BrB 29 kap. 1-3 §§ att göra. Domstolen får dock inte beakta BrB 29 kap. 4, 5 och 7 §§. Vid bedömningen kan rätten se till den skada, kränkning eller fara som brottet har inneburit. Ett antal punkter i BrB 29 kap. 3 § ska dock inte påverka gradindelningen men däremot gör p. 1 och p.

³¹ von Hirsch, (2001), s. 57 f.

³² SOU 2008:85 s. 244

³³ Jareborg, (2001), s. 31

³⁴ NSL 1-3 §§

³⁵ BrB 3 kap. 1-2 §§

³⁶ Jareborg, (2001), s. 31

³⁷ prop. 1987/88:120, s. 79

³⁸ Sterzel, (2005), s. 22

4 om provokation och mänsklig medkänsla det.³⁹ Det är viktigt att poängtera att man måste besluta brottets grad innan man kan gå vidare till en straffmätning.⁴⁰

I varje enskilt fall ska en helhetsbedömning avgöra om brottet ska bedömas som ringa, normalt eller grovt. I vissa gradindelningar kan man utläsa nya omständigheter för att brottet ska betraktas som viss grad. I andra fall är det endast själva straffskalan som ändras. I de fall som omständigheter förändras så ska dessa omständigheter endast betraktas som vägledande och inte uttömmande. Oavsett om en ny omständighet föreligger eller ej innebär det inte att rätten automatiskt måste stanna vid den mildare graden eller svårare graden.⁴¹ De flesta omständigheter som enligt BrB 29 kap. 3 § 1 st. ska beaktas är dock subjektiva omständigheter som normalt inte är relevanta för bedömningen av till vilken grad visst brott hör till. Allmänt sett får det finnas riktigt starka skäl för att man med hjälp av förmildrande omständigheter får underskrida föreskrivet straffminimum.⁴²

Återigen kan det i sammanhanget framhållas att de omständigheter som anges i BrB 29 kap. 4, 5 och 7 §§ i princip aldrig är relevanta för bedömningen av vilken grad ett brott tillhör och att detta i vart fall i allmänhet också gäller för de omständigheter som anges i 3 §.⁴³ Här kan ett belysande exempel redovisas. Ett narkotikabrott bedömdes inte som grovt med hänsyn till den faktiska mängden narkotika. Däremot beaktades som försvårande omständighet att de tilltalade hade haft uppsåt att befatta sig med en väsentligt större mängd narkotika än det han ertappades med.⁴⁴

2.4 Straffvärde och straffmätning enligt BrB kap. 29

Innan domstolen kan påbörja en straffmätning så måste de alltid bedöma vilket brott som de har att arbeta utifrån. När det är utrett vilket brott det handlar om så återfinns en straffskala i lagtexten. Domaren åläggs att utdöma ett straff som ska sättas inom den utvalda straffskalan vilken oftast har ett straffmaximum och ett straffminimum. BrB och specialstraffrätten uppställer tillsammans minst tjugofem olika straffskalor.⁴⁵ Straffskalorna är utformade på det vis att fängelse alltid ska anses vara ett svårare straff än böter.⁴⁶ Under de förhållandena att båda påföljderna finns i straffskalan så står oftast böter först, men det innebär inte att det föreligger en presumtion för bötesstraff i normalfallet. Det är viktigt att poängtera att i vissa fall kan rätten överskrida straffmaximum, till exempel vid användning av gemen-

³⁹ Jareborg, (2001), s. 31

⁴⁰ prop. 1987/88:120, s. 79

⁴¹ Jareborg, (2001), s. 31

⁴² Sterzel, (2003), s. 20

⁴³ Berg m.fl. (2000), s. 29:14

⁴⁴ RH 1995:65

⁴⁵ Jareborg & Zila, (2007), s. 15

⁴⁶ BrB 1 kap. 5 §

samt straff om det är fråga om flertalet brott enligt BrB 26 kap. 2 § eller om det gäller återfall i grov brottslighet enligt BrB 26 kap. 3 §. Det finns även ett antal fall då man kan underskrida straffminimum, se BrB 29 kap. 3 §. Att använda individuella straffskalor för olika brottstyper förutsätter att straffmätningen sker med utgångspunkt i att straffet ska stå i proportion med brottets svårhet och allvar. Straffskalans omfattning är som tidigare nämnt tänkt återspegla brottets förkastlighet.⁴⁷

Regler om straffmätning finner man i BrB kap. 29. Ursprungligen innehöll detta kapitel bestämmelser om ungdomsfängelse men när detta avskaffades upphörde även kapitlet. Vid påföljdsreformen år 1989 återinfördes kapitel 29, samt kapitel 30 till att istället handla om straffmätning och regler om påföljdsval. Denna reform innebar att man för första gången i svensk rätt hade en samlad reglering av dessa frågor.⁴⁸ Att reglerna om påföljd har delats upp på två kapitel har förklarats med att det är andra typer av överväganden som ska göras vid påföljdsvalet jämfört med straffmätningen.⁴⁹ Innan dessa kapitel fick sin nuvarande placering så hanterades dessa frågor i BrB 1 kap. 7 §, vilken nu är upphävd. I kapitel 2.1 om bestraffningsideologier har jag berört den allmänna bestämmelsen om att domstolen vid sitt dömmande skulle se till att påföljden var ägnad åt att främja den dömdes anpassning till samhället.⁵⁰ Reformens ledord var att regleringen skulle främja förutsebarhet samt en enhetlig straffrättsskipning.⁵¹ Dessa relativt nya kapitel är strategiskt lagda efter kapitlen om fängelse, böter, skyddstillsyn och villkorlig dom och före bestämmelserna om överlämning till särskild vård. En förklaring till detta är att domstolen genomför endast straffmätning för fängelse, böter, skyddstillsyn och villkorlig dom men inte om överlämnande till särskild vård är tillämpligt.⁵²

I stora drag kan man säga att ett brotts straffvärde bestäms genom BrB 29 kap. 1-3 §§ och straffmätningen bestäms genom de resterande lagrummen i samma kapitel. Det är således viktigt att särskilja straffvärdet och storleken på det utdömda straffet.⁵³

2.4.1 Straffvärde – 1 §

Straff skall, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

Vid bedömningen av straffvärdet skall särskilt beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han haft.

⁴⁷ Jareborg & Zila, (2007), s. 15 ff.

⁴⁸ Berg, m.fl. (2000), s. 29:1

⁴⁹ Borgeke, m.fl. (2001), s. 252

⁵⁰ Berg m.fl. (2000), s. 29:2

⁵¹ Berg m.fl. (2000), s. 29:3

⁵² Berg m.fl. (2000), s. 29:9 samt BrB 30 kap. 1 § 2 st.

⁵³ Borgeke, (2008), s. 116

Det är brottet eller brottslighetens samlade straffvärde som utgör grunden för påföljdsbestämningen. I grunden betyder det att påföljdsbestämningen är beroende av principen om proportionalitet. Domstolarnas primära uppgift är att bestämma brotts straffvärde och utgångspunkten för ett straffvärde återfinns i det specifika brottets straffskala. Då man även måste beakta principen om en enhetlig rättstillämpning så kan inte domstolarna besluta straffvärdet fritt inom straffskalans ram. De måste även beakta tidigare avgöranden och riktlinjer.⁵⁴

Begreppet straffvärde såg dagens ljus genom de två källor som ligger till grund för påföljdsreformen, nämligen prop. 1987/88:120 samt Fängelsestraffkommitténs betänkande.⁵⁵ Straffvärdet kan i princip likställas med ett brotts svårhet. Med andra ord är den huvudsakliga grunden i en straffvärdebedömning att se till den skada som vållats samt gärningsmannens skuld.⁵⁶ Ett brotts svårhet kan således delas upp på två dimensioner skada och skuld. Skadebegreppet återfinns i BrB 29 kap. 1 § 2 st. och innefattar inte bara den konkreta skadan utan även faran och riskerade skadan. Begreppet skuld är istället uppbyggd på fyra olika faktorer. Den första faktorn bygger på straffvärdemässig grund då skadorna och farorna inte omfattas av gärningsmannens uppsåt eller oaktsamhet. Den andra faktorn ger skuldbegreppet en funktion som graderar brotts svårhet med hänsyn till den skuld gärningsmannen visat. Den sista har funktionen av att beröra moment som är hänförliga till skulden och kan utgöra förmildrande omständigheter, men även försvårande omständigheter i form av det så kallade subjektiva överskottet. När man ska besluta ett visst brotts svårhet så ska man ta särskild hänsyn till så kallade standardfaktorer. Vid beslutande av narkotikabrotts straffvärde ser man exempelvis till preparatets art och mängd.⁵⁷

I BrB 29 kap. 1 § 1 st. anges de allmänna grunderna för hur en straffmätning ska ske. I paragrafens andra stycke radar man upp ett antal omständigheter vilka särskilt ska beaktas vid straffmätningen.⁵⁸ Motiven till lagen stadgar att principerna om proportionalitet och ekvivalens ska vara grundläggande vid en straffmätning. Däremot kan andra stycket i samma lagrum ge utrymme för skiftande uppfattningar angående vad som faktiskt är det rätta straffvärdet. Utgångspunkten ska vara att ett fall ska bedömas lika oberoende av vilken domare som dömer i målet. När domstolen ska genomföra en straffmätning utgår man från den straffskala som återfinns i brottsrubriceringen. Vid de gradindelade brotten tillämpas den straffskala som är stadgad för just den graden. Enligt praxis så ligger de flesta straff nära straffskalans minimigräns och den övre delen av straffskalan är reserverad till de mer exceptionella fallen. Emellertid utnyttjas hela straffskalan för vissa brott, exempelvis vid narkotikabrott.⁵⁹

⁵⁴ Borgeke, (2008), s. 116 och 120

⁵⁵ prop. 1987/88:120 s. 36 samt SOU 1986:14 s. 131

⁵⁶ Asp & von Hirsch, (1999), s. 1

⁵⁷ Asp & von Hirsch, (1999), s. 9 f.

⁵⁸ prop. 1987/88:120 s. 77 ff.

⁵⁹ Berg m.fl. (2000), s. 29:12 f. samt prop. 1987/88:120 s. 77-78

Fortsättningsvis delas straffvärdet in i två delar det konkreta och det abstrakta straffvärdet. Det konkreta innebär att domstolen gör en bedömning av det enskilda brottets straffvärde i det aktuella målet i förhållande till andra brott som är av samma brottstyp. Med det abstrakta straffvärdet menas det straffvärde som framgår av den i målet aktuella brottstypens straffskala som man jämför med andra brottstypers straffskalor. Genom det abstrakta värdet så kan man få ett begrepp om hur svår en brottstyp är i relation till andra brottstyper.⁶⁰

Straffmätningen sker efter en skala som börjar med penningböter på 100 kronor (se BrB 25 kap. 4 § 2 st.) och slutar med livstidsfängelse (se BrB 26 kap. 1 § 1 st.). I de fall domstolen finner att böter inte är tillräckligt så har rätten i uppdrag att besluta om annan påföljd såsom fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn enligt BrB kap. 30.⁶¹ Skäl som talar för att fängelse ska utdömas är att brottet har ett högt straffvärde. Som en allmän riktlinje föreligger det skäl för fängelse om rätten vid straffmätningen har ett straffvärde på ett år eller mer. Det får dock inte föreligga ytterst starka skäl till att inte döma ut ett icke frihetsberövande straff.⁶²

Bestämmelsen i BrB 29 kap. 1 § tar inte bara sikte på att den tilltalade kan dömas för ett brott utan även till flerfaldig brottslighet. Vid flerfaldig brottslighet utgår vi i Sverige från asperationsprincipen vilken innebär att vid flerfaldig brottslighet ska en gemensam straffmätning ske som har tillgång till en förhöjd straffskala. Det är mycket viktigt att rätten beaktar vilken sorts brott som begåtts. Vid exempelvis narkotikabrott så spelar antalet brott mindre roll i jämfört med karaktären av brotten samt den mängd av narkotika det är frågan om.⁶³ Se rättsfallet i kapitel 4.3.1 (Narkotikakurirfallet) där HD inte ansåg att det fanns skäl till straffskärpning.

BrB 29 kap. 1 § 2 st. innehåller omständigheter som ska beaktas vid straffvärdesbedömningen. Dessa omständigheter ska inte uppfattas som någon definition av straffvärdet utan det ska endast ange de viktigaste inslagen vid bedömningen. Andra faktorer får vid straffvärdet beaktas men endast omständigheter som har med brottet i sig att göra och inte omständigheter som berör gärningsmannens person och det som inträffat efter brottet.⁶⁴ I ett fall från 1987 uttryckte HD att en persons yrke inte ska beaktas vid straffmätningen då brottet inte hade något med yrket att göra. Fallet berörde en tilltalad som arbetade som rådman och hade misshandlat sin kvinnliga sambo vid tre tillfällen. Att döma en domare hårdare än en person som inte arbetade inom domstol skulle strida mot likabehandlingsprincipen i RF 1 kap. 9 §.⁶⁵

Utgångspunkten för straffvärdesbedömningen är de objektiva omständigheterna vid brottet, vilka kan utläsas från lagrummets uppställning av faktorer-

⁶⁰ Stenborre, (1999/00), s. 360-361

⁶¹ Sterzel, (2003), s. 19

⁶² Jareborg & Zila, (2007), s. 139

⁶³ Berg m.fl. (2000), s. 29:14 ff.

⁶⁴ prop. 1987/88:120 s. 80 f.

⁶⁵ NJA 1987 s. 459

na skada, kränkning eller fara. Utgångspunkten tas normalt i det aktuella brottets rekvisit. Vem som drabbats av brottet har i princip ingen betydelse vid bestämmande av straffvärdet. Vid bedömningen ska hänsyn inte heller tas till de omständigheter som inte täckts av gärningsmannens uppsåt eller oaktsamhet. Har däremot gärningsmannens uppsåt sträckt sig längre än till vad som blivit resultatet av det faktiska brottet ska denna omständighet anses vara av försvårande art. Domstolen ska även vid en straffvärdebedömning se om gärningsmannens handling har utförts med impuls eller om det varit ett överlagt brott. Generellt sett brukar en impulshandling bedömas mildare än det överlagda brottet.⁶⁶

2.4.2 Försvårande omständigheter – 2 §

Såsom försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas

1. *om den tilltalade avsett att brottet skulle få betydligt allvarigare följder än det faktiskt fått,*
2. *om den tilltalade visat särskild hänsynslöshet,*
3. *om den tilltalade utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller i övrigt missbrukat ett förtroende,*
4. *om den tilltalade grovt utnyttjat sin ställning eller i övrigt missbrukat ett särskilt förtroende,*
5. *om den tilltalade förmått någon annan att medverka till brottet genom allvarligt tvång, svek, eller missbruk av dennes ungdom, oförstånd eller beroende ställning,*
6. *om brottet utgjort ett led i en brottslig verksamhet som varit särskilt noggrant planlagd eller bedrivits i stor omfattning och i vilken den tilltalade spelat en betydande roll,*
7. *om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp, eller en sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan liknande omständighet, eller*
8. *om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person.*

Listan över försvårande omständigheter är omfattande och är inte uttömmande utan exemplifierar endast situationer som kan öka straffvärdet för det specifika brottet. Har viss omständighet redan beaktats vid gradbestämmandet så ska rätten generellt inte beakta samma omständighet en gång till. Oavsett om det föreligger mer än en försvårande omständighet innebär det inte att rätten kan överskrida straffskalans tak.⁶⁷ Straffskärpning bör i allmänhet ske med stor försiktighet och det är åklagaren som har bevisbördan för sådana försvårande omständigheter. Åklagaren bör ange omständigheterna i sin stämningsansökan, men det är inget måste för att få dem beaktade av rätten.⁶⁸

BrB 29 kap. 2 § 1 p. behandlar det som kallas för subjektivt överskott. Innebörden av termen subjektivt överskott är att gärningsmannen ska ha haft uppsåt för att gärningen skulle sträckt sig längre än vad slutresultatet blev.

⁶⁶ Berg m.fl. (2000), s. 29:17 ff.

⁶⁷ prop. 1987/88:120 s. 81 ff. samt Berg m.fl. (2008), s. 29:22 f.

⁶⁸ Borgeke, m.fl. (2001), s. 256

Termen är vanlig vid försök, förberedelse och stämpling till brott.⁶⁹ Ett exempel där punkten använts i försvårande riktning är i ett fall där gärningsmannen dömdes för narkotikabrott. Han dömdes inte för grovt brott på grund av liten mängd narkotika, men omständigheten var sådan att han hade uppsåt att inneha mer narkotika och detta ansågs vara en försvårande omständighet.⁷⁰ Första punkten används inte om det rör det sig om ett subjektivt överskott vid ett gradindelad brott och således bör dömas till försök av den högre graden av samma brott.⁷¹

Omständigheten i BrB 29 kap. 2 § 2 p. kan komma till användning då gärningsmannen visat på särskild hänsynslöshet. Ett exempel är om gärningsmannen begått grov stöld vid ett bostadsinbrott. Förstör gärningsmannen även bostaden kan det beaktas som särskild hänsynslöshet. Fortsättningsvis kan 3 p. komma till användning om brott förövats mot barn, handikappade eller äldre. Har exempelvis narkotika sålts till ett barn så ska omständigheten ses som försvårande.

I BrB 29 kap. 2 § 4 p. anses ett brott där gärningsmannen utnyttjat sin ställning eller att missbrukat ett förtroende höja brottets straffvärde. Har exempelvis en anställd på kriminalvårdsanstalt fört in narkotika till de intagna ska detta anses falla här under. Vidare ska 5 p. endast användas vid allvarligt tvång. Ett exempel på detta är om man har utnyttjat någons narkotikaberoende till att begå narkotikabrottslighet.⁷²

BrB 29 kap. 2 § 6 p. tar sikte på brottslighet i organiserade former som varit noggrant planerade, eller bedrivits i stor omfattning. Enstaka brott faller således inte in under denna punkt. Narkotikaförsäljning i organiserade former faller med andra ord in under denna punkt men är endast tillämplig mot de personer som haft en betydande roll i den brottsliga verksamheten. Detta innebär att gatuförsäljarna i en narkotikaorganisation inte ska drabbas.⁷³

För att ytterligare markera att kränkningar mot vissa grupper inte får ske så finns det i BrB 29 kap. 2 § 7 p. sedan år 2002 en bestämmelse som uttryckligen fastställer detta. Den personkrets som skyddas av lagrummet är i stort densamma som skyddas av bestämmelsen om hets mot folkgrupp BrB 16 kap. 8 §. För att aktualisera förevarande punkt behöver inte enda motivet för brottet vara kränkning. Det krävs däremot att avsikten var att kränka genom själva gärningen.⁷⁴ Se det föredragande ”Klippanmålet” i kapitel 3.3.3. Punkten används således när det inte kommer på tal att stämma i likhet med hets mot folkgrupp.⁷⁵

⁶⁹ prop. 1987/88:120 s. 82

⁷⁰ RH 1995:65

⁷¹ Sterzel, (2008), s. 30

⁷² Berg m.fl. (2000), s. 29:24 f.

⁷³ Berg m.fl. (2000), s. 29:25 f. samt Jareborg & Zila, (2007), s. 111 f.

⁷⁴ Berg m.fl. (2000), s. 29:26 f.

⁷⁵ Sterzel, (2008), s. 30

År 2003 infördes 8 p. vilken enligt propositionen riktar sig mot mindre barn, dvs. inte mot suttonåringar. Propositionen stadgar även att denna punkt inte endast tar sikte direkt på brott mot barn utan även indirekta på brott genom att barn får bevittna exempelvis sin far misshandla sin mor. För att denna försvårande omständighet ska föreligga så krävs med andra ord att brottet varit tillägnat att skada barnets trygghet eller tillit till en närstående person.⁷⁶

Gemensamt för de exemplifierande försvårande omständigheterna är att de ska tillämpas med försiktighet. Det är åklagaren som har bevisbördan för omständigheterna, men det finns inget som hindrar domstolen från att själva ta upp en eller flera omständigheter.⁷⁷

2.4.3 Förmildrande omständigheter – 3 §

Såsom förmildrande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet skall, vid sidan av vad som är föreskrivet för vissa fall, särskilt beaktas

1. om brottet föranletts av någon annans grovt kränkande beteende,
2. om den tilltalade till följd av en allvarlig psykisk störning haft starkt nedsatt förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt eller annars till följd av en psykisk störning, sinnesrörelse eller av någon annan orsak haft starkt nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande,
3. om den tilltalades handlande stått i samband med hans eller hennes uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga,
4. om brottet föranletts av stark mänsklig medkänsla eller
5. om gärningen utan att vara fri från ansvar, är sådan som avses i 24 kap.

Om det är påkallat med hänsyn till brottets straffvärde, får dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

I likhet med BrB 29 kap. 2 § så är uppräkningslistan i BrB 29 kap. 3 § exemplifieringar. Följaktligen kan andra omständigheter som är av betydelse beaktas som förmildrande. Det är viktigt att nämna att det finns andra bestämmelser i lagen som har inverkan att minska straffvärdet, exempelvis om någon har förmåtts medverka till brott genom tvång, svek m.m. enligt BrB 23 kap. 5 §.⁷⁸

BrB 29 kap 3 § 1 p. tar sikte på provokation, dvs. situationer där någon retar eller hetsar någon till att begå brott. Situationen är mycket vanlig vid misshandelsbrott. Punkten ska användas med stor försiktighet, vilket kan utläsas av kravet på att brottet ska ha orsakats med anledning av ett grovt kränkande beteende. BrB 29 kap. 3 § 2 p. berör de fall då det föreligger omständigheter som minskar gärningsmannens förmåga att kontrollera sitt handlande, dvs. psykisk störning. Denna störning ska på ett påtagligt sätt haft betydelse vid gärningstillfället. Utöver psykisk störning faller även tillfällig depression, extrem trötthet, fysisk utmattning eller hög feber in under punkt.⁷⁹

⁷⁶ prop. 2002/03:53 s. 111

⁷⁷ Berg m.fl. (2000), s. 29:28

⁷⁸ Berg m.fl. (2000), s. 29:29

⁷⁹ prop. 1987/88:120 s. 85 f.

I BrB 29 kap. 3 § 3 p. så kan straffvärdet påverkas i förmildrande riktning om gärningsmannens hade bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga som stått i samband med gärningen. Punkten används främst på yngre personer och den ska endast användas restriktivt. Fortsättningsvis tar 4 p. upp situationen då brottet begåtts med stark mänsklig medkänsla. Medkänsla föreligger ofta vid så kallade barmhärtighetsmord.

BrB 29 kap. 3 § 5 p. kan användas som förmildrande omständighet om brottet faller under de ansvarsfrihetsgrunder som återfinns i BrB kap. 24 trots att gärningen ändå ska beaktas som brottslig.⁸⁰ Med andra ord kan straffvärdet sänkas om nödvärn, nöd, laga befogenhet att använda våld med mera föreligger.

Uppräkningen i BrB 29 kap. 3 § kompletteras i andra stycket med en möjlighet att gå under straffminimum om det är påkallat med hänsyn till brottets straffvärde. Andra stycket berör inte endast de fall som är uppräknade i första stycket utan innebär att man får gå under straffminimum i alla mål om det behövs för att vid straffmätningen ta hänsyn till brottets straffvärde. Det ska dock alltid röra sig om undantagsfall.⁸¹

När det gäller exempelvis narkotikabrott så finns det ett dilemma som är värt att nämna. Har en gärningsman gjort sig skyldig till grovt narkotikabrott som innefattar 2,4 kilo kokain så slår denne i taket på straffskalans maximum och erhåller fängelse i tio år enligt de tillgängliga schablonerna (se bilaga B). Handlar det om mer än 2,4 kilo så kan man börja resonera angående det övervärde som inte kan beaktas vid straffmätningen. Det blir svårt om det även föreligger förmildrande omständigheter. Ska domstolen då utgå från de tio åren eller ska de ta hänsyn till ett fiktivt övervärde? Med fiktivt övervärde menar jag det värde som överstiger taket i schablonerna. Det kan anmärkas att denna diskussion även kan vara tillämplig vid straffmätning enligt BrB 29 kap. 5 §.⁸²

Sammanfattningsvis bestäms ett straffvärde genom att man först konstaterar vilken straffskala som ska vara tillämplig. Därefter måste man rätten till tidigare praxis och utröna vad som ska utgöra standardfallen. Frågan är om domstolen ska utgå från straffminimum eller om man ska förflytta sig uppåt i skalan. Det är återigen viktigt att poängtera att de inte kan se till samma omständigheter för att förflytta sig upp i skalan som de ser till vid gradindelningen. Slutligen så måste man se till de försvårande och förmildrande omständigheter som finns i BrB 29 kap. 2 och 3 §§.⁸³

2.4.4 Återfall – 4 §

Vid straffmätningen skall rätten, om förhållandet inte tillräckligt kan beaktas genom påföljdsvalet eller genom förverkande av villkorligt medgiven frihet, utöver brottets straffvär-

⁸⁰ Berg m.fl. (2000), s. 29:31 ff.

⁸¹ Jareborg & Zila, (2007), s. 114 f.

⁸² Borgeke, (2008), s. 165 och 182

⁸³ Asp & von Hirsch, (1999), s. 16 f.

de, i skälig utsträckning ta hänsyn till om den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott. Härvid skall särskilt beaktas vilken omfattning den tidigare brottsligheten haft, vilken tid som förflutit mellan brotten samt huruvida den tidigare och den nya brottsligheten är likartade eller brottsligheten i båda fallen är särskilt allvarlig.

Lagrummet är inte avsett att medföra en allmän straffskärpning vid återfall utan istället utjämna ojämnheter i vissa fall där återfallssituationen framstår som särskilt anmärkningsvärd.⁸⁴ Med tidigare brottslighet avses endast brottslighet som gärningsmannen har lagförts för.⁸⁵ Vid straffmätning skall återfall endast beaktas om det inte anses tillräckligt att beakta återfall vid påföljdsbestämningen i BrB kap. 30. I praktiken innebär det att återfall endast undantagsvis beaktas vid straffmätningen om den tilltalade inte tidigare har dömts till fängelse eller om det finns utrymme för förverkande av en villkorligt medgiven frihet. Återfall skall enligt BrB 29 kap. 4 § 2 men. främst beaktas då det är frågan om återfall av likartade brott eller om brotten har varit av allvarlig art. Man kan säga att ju allvarligare brottsligheten är desto mindre återfall krävs för att motivera en straffskärpning. Det är viktigt att notera att det inte krävs någon överensstämmelse i brottsrubriceringen för att ett brott ska vara ett annat likt.⁸⁶ Jag menar att det första brottet inte behöver vara av samma art som det senare för att kunna beaktas.

HD ansåg i ett fall från 1991 att narkotikabrott och vapeninnehav inte var likartad brottslighet.⁸⁷ Fortsättningsvis krävs det att brotten ligger på fängelse omkring ett år för att brottsligheten ska betraktas som särskilt allvarlig.⁸⁸ Det är även viktigt att poängterar att paragrafen inte endast reglerar betydelsen av tidigare brottslighet utan även åtalsunderlåtelse och strafföreläggande kan leda till återfallsskärpning.⁸⁹

2.4.5 Billighetshänsyn – 5 §

Vid straffmätningen skall rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta,

- 1. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av allvarlig kroppsskada,*
- 2. om den tilltalade efter förmåga sökt förebygga eller avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet,*
- 3. om den tilltalade frivilligt angett sig,*
- 4. om den tilltalade förorsakas men genom att han på grund av brottet utvisas ur riket,*
- 5. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av eller om det finns grundad anledning anta att han kommer att drabbas av avskedande eller uppsägning från anställning eller av annat hinder eller synnerligen svårighet i yrkes- eller näringsutövning,*
- 6. om den tilltalade till följd av hög ålder eller dålig hälsa skulle drabbas oskäligt hårt av ett straff utmätt efter brottets straffvärde,*
- 7. om en i förhållande till brottets art ovanligt lång tid förflutit sedan brottet begicks eller*
- 8. om någon omständighet föreligger som påkallar att den tilltalade får ett lägre straff än brottet straffvärde motiverar.*

⁸⁴ prop. 1987/88:120 s. 89

⁸⁵ Borgeke, (2008), s. 166

⁸⁶ Berg m.fl. (2000), s. 29:36 f.

⁸⁷ NJA 1991 s. 498

⁸⁸ prop. 1987/88:120 s. 89

⁸⁹ Sterzel, (2008), s. 39

Föreligger omständighet som avses i första stycket, får rätten, om särskilda skäl påkallar det, döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

Bestämmelserna ovan om billighetshänsyn innebär att rätten vid straffmätningen kan utöver vad som gäller för straffvärdet ta hänsyn till någon eller några punkter, vilka kan ge effekten av en lindrigare påföljd. Omständigheterna i fråga är hänförliga till gärningsmannens person eller hans handlande efter brottet. Till skillnad från tidigare lagrum i BrB kap. 29 så är dessa punkter om billighetsskäl uttömmande dock är punkten åtta en så kallad ”slasktratt” som kan täcka in andra omständigheter än de tidigare uppräknade. Lagrummet ska tillämpas restriktivt för att det inte ska leda till en oenhetlig praxis eller sociala orättvisor vid straffmätningen.⁹⁰ Enligt andra stycket kan omständigheter enligt de uppräknade punkterna i första stycket leda till strafflindring om det finns särskilda skäl till det.⁹¹

För att en kroppsskada enligt BrB 29 kap. 5 § 1 p. ska kunna beaktas så måste den vara av allvarlig art, dvs. av bestående karaktär. Nästföljande 2 p. tar sikte på de omständigheter då gärningsmannen försökt avhjälpa, förebygga eller begränsa skador för det brott denne har begått. Är situationen på detta sätt så bör gärningsmannen erhålla strafflindring. Det finns flera olika sätt som gärningsmannen kan agera på för att kunna få ett mildare straff. Han kan hjälpa skadade personer till sjukhus, lämna tillbaka det han stulit eller ersätta skadorna. Oavsett hur gärningsmannen agerar så ska det ske på eget initiativ för att billighetshänsyn ska vara aktuellt. Bestämmelsen ska komma till användning om gärningsmannen försökt avhjälpa eller begränsa skadorna innan denne vet om att han kommer bli avslöjad. En sådan handling visar på ånger och ett mildrare straff kan då vara i sin ordning.⁹²

Har en gärningsman frivilligt angett sig själv till polisen så ska detta kunna beaktas enligt 3 p. Lagrummet är dock inte tillämpligt om gärningsmannen blivit gripen och därefter underlättat polisens arbete. Däremot så kan 3 p. användas om en gärningsman gripits för ett brott och då berättar om andra brott som han har begått. I de fall då gärningsmannen riskerar att bli utvisad från riket så kan 4 p. tillämpas med anledning av att det anses vara till men för gärningsmannen att inte få stanna kvar i Sverige.⁹³

BrB 29 kap. 5 § 5 p. är uppdelad i två moment. Den första delen beaktar de fall då gärningsmannen har eller troligen kommer drabbas av avskedande. Det andra momentet består av de fall där gärningsmannen till följd av brottet inte kommer att kunna utföra något arbete, exempelvis om körkortet bli indraget för en person som kräver körkort i sitt arbete. Om ett antagande om avskedande eller uppsägning visar sig vara felaktig så kan påföljden undanröjas efter ansökan av åklagare eller gärningsmannen själv. Ny påföljd er-

⁹⁰ Berg m.fl. (2000), s. 29:41 f.

⁹¹ Berg m.fl. (2000), s. 29:51 a

⁹² Berg m.fl. (2000), s. 29:44 ff. samt prop. 1987/88:120 s. 91

⁹³ Berg m.fl. (2000), s. 29:46 f. samt Sterzel & Borgeke (2005), s. 43

hålls således för brottet. Punkten kan även betraktas om yrkeslegitimation blir indragen m.m.⁹⁴

I likhet med BrB 29 kap. 3 § 3 p. så kan punkten BrB 29 kap. 5 § 6 p. ge gärningsmannen ett lägre straffvärde om straffet skulle drabba en äldre person eller personer med allvariga hälsotillstånd oskäligt hårt. Det finns inte någon särskild åldersgräns för vad en äldre person är men om den tilltalade är över 65 år så finns det anledningen att mer generellt överväga användning av denna punkt.⁹⁵

Fortsättningsvis kan billighetshänsyn även beaktas i de fall det gått lång tid sedan brottet begicks. Tidsaspekten stadgas i 7 p. och i dessa fall ska rätten alltid ställa den förflutna tiden i relation till brottets art. Vid mer allvarlig brottslighet ska längre tid vara förfluten för att ett mildare straff ska kunna utdömas. Tiden som beaktas ska ha förflutit fram tills då den tilltalade får ta del av åtalet. Den omständigheten att den tilltalade har flytt landet efter åtal ska inte beaktas genom 7 p.⁹⁶

BrB 29 kap. 5 § 8 p. är som ovan redovisats allmänt hållen för att ge möjlighet till rätten att även kunna beakta andra omständigheter än de som är uppräknade i punkterna ett till sju. För att viss omständighet ska kunna beaktas enligt åttonde och sista punkten ska det vara skäl som väger minst lika tungt som de sju ovan. Exempel på brott som kan beaktas under p. 8 är brott som har begåtts i samband med självmordsförsök. Straff kan då anses vara oproportionerliga och inte drabba någon annan än gärningsmannen själv.⁹⁷

2.4.6 Påföljdseftergift – 6 §

Är det med hänsyn till någon sådan omständighet som avses i 5 § uppenbart oskäligt att döma till påföljd, skall rätten meddela påföljdseftergift.

Till skillnad från BrB 29 kap. 3 § som endast kan leda till att rätten underskriver det straff som är påkallat för brottet, kan rätten om någon av de omständigheter som är uppräknade i BrB 29 kap. 5 § föreligger utdöma påföljdseftergift. Påföljdseftergift innebär att gärningsmannen går fri från påföljd.⁹⁸ Påföljdseftergift ska utdömas restriktivt. Det ska mer eller mindre endast utdömas om en påföljd skulle anses vara uppenbart oskälig. I de flesta fall handlar det om mindre grov brottslighet, dvs. brottets svårhet sätter gränsen för om påföljdseftergift ska vara en möjlighet. Innebörden av påföljdseftergift är att domstolen faktiskt förklarar den tilltalade skyldig till brottet men att omständigheter enligt BrB 29 kap. 5 § föreligger och att gärningsmannen således ska gå fri från påföljd. En sådan dom är inte en fällande dom i brottmål, men den tilltalade har inte frikänts.⁹⁹

⁹⁴ Berg m.fl. (2000), s. 29:46 a ff.

⁹⁵ Sterzel & Borgeke, (2005), s. 44

⁹⁶ Berg m.fl. (2000), s. 29:48 f. samt prop. 1987/88:120 s. 95

⁹⁷ prop. 1987/88:120 s. 95 f.

⁹⁸ prop. 1987/88:120 s. 97

⁹⁹ Berg m.fl. (2000), s. 29:52 f.

2.4.7 Ungdom – 7 §

Har någon begått brott innan han fyllt tjuogoett år, skall hans ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. Härvid får dömas till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet. Ingen får dömas till fängelse på livstid för brott som han har begått innan han fyllt tjuogoett år.

I BrB särbehandlas den person som har begått brott före 21 års ålder vid påföljdsbestämningen. Har brottet begåtts innan gärningsmannen fyllt 18 år är en särbehandlingen ytterst påtaglig och har brottet begåtts innan 15 års ålder får påföljd inte dömas ut enligt BrB 1 kap. 6 §.¹⁰⁰ Grunden för denna särbehandling är att åtgärder som vidtas mot ungdomar kan vara direkt skadliga eller i vart fall olämpliga.¹⁰¹ Det är således själva åldern som är avgörande och inte hur utvecklad personlighet brottslingen i fråga har. BrB 29 kap. 3 § 3 p innehåller liknande bestämmelser som kan leda till att en person med bristande utveckling, omdömesförmåga och erfarenhet erhåller mildrande bedömning. Denna reglering ska dock endast beaktas om det i det specifika fallet förelegat omständigheter som klart avviker från vad som gäller för ungdomar i övrigt. HD har i många fall diskuterat storleken på den så kallade ungdomsrabatten och om man kan använda etablerade schabloner vid alla typer av brott. Det råder delade meningar i denna fråga, men de flesta är överens om att ungdomsrabatten ska vara större ju yngre lagöverträdaren är.¹⁰²

I andra stycket framkommer det klart att domstolen inte får utdöma livstidsstraff till en person som är under 21 år gammal.¹⁰³ För tillfället ligger en proposition ute med förslaget till ändring i straffskalan för mord. Häri återfinns ett förslag till att höja straffmaximum för personer som har begått mord före 21 års ålder till 14 års fängelse istället för dagens maximum som ligger på tio år.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Jareborg & Zila, (2007), s. 147

¹⁰¹ Borgeke, (2008), s. 201

¹⁰² Berg m.fl. (2000), s. 29:54 ff.

¹⁰³ prop. 1987/88:120 s. 98

¹⁰⁴ prop. 2008/09:118 s. 13 f.

3 Mord

*Den som berövar annan livet, dömes för mord till fängelse i tio år eller på livstid.*¹⁰⁵

*Är brott som i 1 § sägs med hänsyn till de omständigheter som föranlett gärningen eller eljest att anse som mindre grovt, dömes för dråp till fängelse, lägst sex och högst tio år.*¹⁰⁶

3.1 Generellt om mord

Brottskatalogen i BrB inleds med brotten mot liv och hälsa, det allvarligaste av dessa brott är mord, BrB 3 kap. 1 §. I nästföljande lagrum behandlas brottet dråp. Paragrafen angående mord ställer inte upp några begränsningar för vad som avser sättet för dödandet. Mord kan således föreligga vid bland annat när någon skjutit en annan, knivmördat eller skrämt ihjäl en person.¹⁰⁷

Det är viktigt att uppmärksamma att för att kunna dömas för mord, liksom för dråp, så krävs att uppsåt förelåg hos gärningsmannen. Uppsåt för brott är således huvudregeln och det är endast då det i det specifika lagrummet uttryckligen står att det är tillräckligt med oaktsamhet eller culpa som det inte krävs uppsåt. I dagens rättsläge skiljer man mellan tre olika sorters uppsåt, direkt uppsåt indirekt uppsåt samt likgiltighetsuppsåt. Direkt uppsåt föreligger då gärningsmannen direkt eftersträvar att uppnå brottets effekt. Det förutsätter att gärningsmannen har en viss vilja eller avsikt, nämligen viljan att uppnå resultatet. Gärningsmannen har likväl direkt uppsåt även om effekten inte är det slutliga målet utan endast ett genomgångsled för att uppnå ett mål.¹⁰⁸ Indirekt uppsåt innebär att gärningsmannen inser att effekten kommer att inträda som en följd av handlingen utan att det är vad han eftersträvar som slutmål eller genomgångsled. Det är tillräckligt att gärningsmannen har insikt om vad som kommer att följa av hans handling. Den nuvarande svagaste formen av uppsåt är likgiltighetsuppsåt, vilket föreligger om gärningsmannen har insett risken för effekten men har varit likgiltig till dess förverkligande.¹⁰⁹ Att döda någon med uppsåt innebär att man med vett och vilja utför gärningen, dvs. det var inte en olyckshändelse eller ett plötsligt infall att en människa miste livet.¹¹⁰ Ofta uppstår det inga problem vid tolkning av själva mordparagrafen. Mordrättegångar rör således sällan några analyser av rättsfrågor utan inriktar sig mer på omständiga bevisfrågor.¹¹¹

Skillnaden mellan mord och dråp är att de är olika grader av samma brott. Mord ska betraktas som det grövre brottet och dråp som det mindre grova brottet. Valet av rubricering görs utifrån en bedömning av alla omständighe-

¹⁰⁵ BrB 3 kap. 1 §

¹⁰⁶ BrB 3 kap. 2 §

¹⁰⁷ Wennberg, (2008), s. 47

¹⁰⁸ Wennberg, (2008), s. 30

¹⁰⁹ Wennberg, (2008), s. 31

¹¹⁰ Holmqvist m.fl. (2007), s. 3:18

¹¹¹ Wennberg, (2008), s. 47

ter i fallet.¹¹² Förr var gränsdragningen mellan mord och dråp en fråga om gärningen hade begåtts med berätt mod eller av hastigt mod. Då gärningsmannen använt sig av berätt mod så skulle gärningen anses vara mord på grund av att gärningsmannen haft tid att överlägga sin handling. Hade det istället skett med hastigt mod ansågs det vara mildare och kunde värderas som dagens dråprubricering.¹¹³ Efter SL fick brottsbalkens gränsdragning en annan linje i form av att mord rubricerades efter en granskning av alla omständigheter i det enskilda fallet av om gärningen begåtts mer eller mindre grovt. I praktiken har dock straffrättskommitténs förslag jämkats lite då mord ska anses vara normalfallet och undantagsfallet som är mindre grovt kan få beteckningen dråp.¹¹⁴ Sammanfattningsvis anses brottsrubriceringen dråp användas då uppsåtligt dödande har ansetts vara mindre grovt. Barmhärtighetsmord kan anses vara ett exempel på ett sådant förmildrande brott som kan dömas som dråp istället för mord.¹¹⁵ Bestämmelserna om mord och dråp kompletteras av bestämmelsen om barnadråp, dvs. kvinna som vid barnets födsel berövar barnets liv. Straffet för barnadråp är fängelse i högst sex år.¹¹⁶

I lagen anges ingen normal påföljd för mord utan valet står mellan tidsbestämt straff på tio år och livstidsstraff. Det som skiljer brottet mord från många andra brott är således att det inte finns någon straffskala utan endast två valmöjligheter. Avgörandet beträffande vilken påföljd som ska utfalla ska göras efter en samlad bedömning av alla omständigheter i varje enskilt fall vid påföljdsbestämningen. Det finns dock studier som visar på att utgångspunkten vid straffbestämningen är fängelse i tio år. För att man ska kunna döma ut livstidsstraff krävs något utöver det vanliga i form av bland annat att gärningsmannen har visat särskild hänsynslöshet. Är brottslingen under 21 år eller om mordet endast har begåtts för att dölja ett annat brott så anses det ofta inte kunna nå upp till straffet fängelse på livstid.¹¹⁷ Förmildrande omständigheter kan vid mordfall anses vara mycket besvärliga vid straffmätningen. Man måste både se till rättssamhällets syn på människolivets skyddsvärde men samtidigt ha en viss förståelse för gärningsmannens handlande.¹¹⁸

3.2 Statistik och brottsutveckling

Varje år omkommer drygt 100 personer på grund av dödligt våld i form av mord, dråp eller misshandel med dödlig utgång. Denna siffra har inte berörts av några drastiska förändringar under tiden mellan åren 1975 och mitten av 1990-talet. Det enda jag kan komma fram till är att siffran möjligen har minskat något. Det dödliga våldet sker i de flesta fall inom bostadens fyra väggar där insynen från omvärlden är begränsad. Dödligt våld som sker ut-

¹¹² Holmqvist m.fl. (2007), s. 3:20

¹¹³ Holmqvist m.fl. (2007), s. 3:17

¹¹⁴ Holmqvist m.fl. (2007), s. 3:21

¹¹⁵ Wennberg, (2008), s. 48

¹¹⁶ BrB 3 kap. 3 §

¹¹⁷ Sterzel & Borgeke, (2005), s. 147 f.

¹¹⁸ Sterzel & Borgeke, (2005), s. 156

omhus med större insyn handlar oftast om yngre män och alkohol är med i bilden och bagatellbråk inleder brottet. Mord inträffar sällan mellan personer som inte känner varandra. I hela 70 % av fallen känner offret gärningsmannen.

När det gäller dödligt våld mot barn där gärningsmannen för barnet är okänd har siffran halverats sedan början av 1990-talet. När det gäller mord på barn så utförs det i 90 % av fallen av en förälder till barnet. Det är inte heller ovanligt att denna förälder tar sitt eget liv därefter. Gemensamt för brott med dödlig utgång är att polisen i 80 % av fallen finner gärningsmannen och att de flesta av gärningsmännen döms för mord. Det kan tilläggas att andelen livstidsstraff har ökat något de senaste åren. Det är närmare bestämt cirka 40 % av brotten med dödlig utgång som bedöms för mord och straffet blir då fängelse på livstid.¹¹⁹ Efter att denna siffra undersöktes har nya siffror kommit från åklagarmyndigheten år 2007, se en fortsatt diskussion på sidan 46.

Genom en översikt på antalet totala domar som rör mord och dråp mellan tioårsperioden 1997 och 2007 så kan man utläsa en mindre bra utveckling. År 1997 dömdes 125 stycken gärningsmän för mord eller dråp, 83 stycken av dessa fick fängelse som påföljd. År 2007 hade den totala siffran ökat till 153 stycken dömda för mord eller dråp och av dessa dömdes 116 till fängelse. De flesta som inte erhåller fängelse får med stor sannolikhet en påföljd i enlighet med rättspsykiatrisk vård.¹²⁰ Fortsättningsvis är det även viktigt att se hur förändringar registrerats berörande antalet anmälda brott med dödlig utgång. Under en period på 20 år har det skett en smärre ökning. År 1988 anmäldes 146 brott, 20 år senare hade denna siffra ökat till 209 stycken.¹²¹

Med blotta ögat kan man se att de svenska domstolarna har blivit något strängare. År 2003 dömdes 82 personer för mord. Av dessa fick 58 stycken fängelse, varav nio fick livstid och 45 stycken tidsbestämt fängelse mer än fyra år. Tre personer fick fängelse mellan två och fyra år och en person erhöll fängelse i lägst ett år men högst två år. Den genomsnittliga strafflängden för ett tidsbestämt straff var åtta år och en månad. Resterande personer fick påföljder i form av rättspsykiatrisk vård, slutna ungdomsvård och villkorlig dom.¹²² I jämförelse med år 2003 så går det i kriminalstatistiken att utläsa att år 2007 dömdes istället 108 personer för mord. Av dessa fick 82 personer fängelse för sitt brott och resterande fick slutna ungdomsvård eller rättspsykiatrisk vård. Genomsnittsstraffet har under dessa år ökat till åtta år och sex månaders fängelse. 12 personer dömdes under detta årtal till fängelse på livstid.¹²³

¹¹⁹ www.bra.se, rubrik brottslighet, dödligt våld

¹²⁰ www.bra.se, rubrik statistik, sök på personer lagförda (dömda m.m.) för brott

¹²¹ www.bra.se, rubrik statistik, sök på anmälda brott, hela landet, år 1988 samt 2008

¹²² Sterzel & Borgeke, (2005), s. 147

¹²³ www.bra.se, rubrik statistik, sök på personer lagförda (dömda m.m.) för brott

3.3 Praxis

Innan en straffmätning kan ta vid så måste domstolen besluta om det föreligger ett mord eller ett dråp. Denna bedömning ska ske efter en värdering av alla omständigheter i det enskilda fallet. Gränsdragningen är inte helt enkel, men HD ger visst stöd angående att en gärning som har begåtts under stark affekt till följd av någon form av provokation bör bedömas som ett dråp. Normalpåföljden för mord kan diskuteras. Som utgångspunkt ska rätten se till om brottet har varit präglad av en sådan hänsynslöshet att påföljden inte kan bli annan än fängelse på livstid.¹²⁴

I en artikel från 1990 menar författaren Nils Rydgren att det finns fem faktorer som påverkar straffbestämningen vid beslutandet om gärningsmannens ska erhålla tio år eller livstidsstraff. De tre första är omständigheterna grymhet, förslagenhet samt främjande för annat brott. De två resterande är istället hänförliga till gärningsmannens person.

De fem faktorerna är:

1. Grymhet är en omständighet som kan medföra att straffet blir fängelse på livstid. Grymhet vid mord kan ha två skepnader antingen har mordet skett genom grov misshandel på ett tortyrliknande sätt eller så var personen i en sådan hjälplös situation och att han inte kunde försvara sig i sin dödsångest. I det förstnämnda handlar det ofta om mord med hjälp av kniv eller yxa och ett antal dödliga stick, i det andra fallet handlar det ofta om mord på barn eller mot personer som är redlösa.
2. Förslagenhet är faktor nummer två. Innebörden av denna är att gärningsmannen med list lurar med sig offret för att sedan begå mordet. Förslagenhet kan även föreligga då gärningsmannen undanskaffat den avlidna kroppen.
3. Ytterligare en försvårande omständighet är då dödandet har skett för att främja annat brott. Rånmord och sexualmord framgår som ytterst samhällsfarliga brott. Även dödande för att dölja brott kan anses som särskilt försvårande.
4. I de fall då gärningsmannen har utfört ett mord som självständigt skulle föranleda tidsbestämt straff men så han härutöver även har begått fler brott av samma art så ska denne dömas till livstidsstraff. Man ser således på den omfattande brottsligheten.
5. Sista punkten är faktorer som är hänförliga till gärningsmannens person. Dessa faktorer kan vara tidigare brottslighet, eventuell själslig abnormitet, farlighet samt gärningsmannens ålder. Har gärningsmannen tidigare begått grova våldsbrott så kan det anses vara grund för ett livstidsstraff. Själslig abnormitet, dvs. någon form av sinnesrubbing, kan vara en förmildrande omständighet med hänvisning till BrB 29 kap. 3 § men det kan även anses utgöra en grund för livstidsfängelse om inte slutet psykiatrisk vård kommer på tal, se Svartsjukefallet nedan. Gärningsmannens farlighet kan vara av straffskärpande riktning medan åldern anses vara av straffmildrande.

¹²⁴ SOU 2007:90 s. 55 ff.

Märk återigen att man inte får döma en person under 21 år till livstids fängelse.¹²⁵

Nedan kommer en redovisning att ske av fyra i doktrinen mycket omtalade avgöranden som alla för med sig viktiga rättsfrågor och dessa är representativa för min uppsats. Jag har valt att inte endast välja rättsfall där påföljden blev fängelse i tio år utan visa på skillnaden mellan de två påföljderna genom att redovisa för ”Garageuppfartsfallet” som gav fängelse på livstid. Alla rättsfall har tagits upp i HD vilket innebär att straffvärde och straffmätningen diskuteras i ansenlig utsträckning.

Rättsfallen ställs upp i kronologisk ordning för att ge en mer översiktlig vinkel av utvecklingen på området. Varje fall inleds med en kort beskrivning av vad som har hänt, därefter kommenteras kortfattat vad tingsrätten och hovrätten kommit fram till. Största vikten ligger på vad HD diskuterat. Diskussion kring fallen och jämförelsen med grovt narkotikabrott sker i uppsatsens femte kapitel.

3.3.1 Svartsjukefallet¹²⁶

K har uppsåtligen berövat livet av L genom att på kort avstånd avlossa minst två skott som var riktade mot hans överkropp. Skotten träffade och medförde L:s död. K medgav ansvar för vållande till annans död men bestred att han hade haft till avsikt att döda eller skada honom.

L och K var mycket bra vänner och de jobbade tillsammans. I mitten av 1980-talet så blev K misstänkt för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling. Målet ogillades men under tiden K satt häktat så fann L tycke i K:s fru A och de inledde ett intimt förhållande. K fick sedermera reda på hustruns otrohet, men de försökte flertalet gånger få sitt äktenskap att fungera men till slut tog de ut skilsmässa. K och A försökte trots skilsmässan ändå hålla ihop, men detta underlättades inte av att K var övertygad om att L ville ta A ifrån honom. Flera hotelser uttalades och L blev mycket uppskrämd och tog kontakt med polisen för att få skydd. Det slutade dock med att A flyttade in hos L, vilket medförde att K såg rött. Han tog sin laddade revolver och körde de dryga 20 kilometrarna till parets hem för att skjuta honom. L uppmärksammade att K kom körande och låste då in sig på toaletten vars dörr sedan K försökte bryta upp. Han sköt två skott genom dörren, vilka missade. Då sprang han runt huset och krossade rutan in till badrummet och sköt L med de resterande två skotten. Trots skadorna körde L snabbt till sin granne, där han avled. Under tiden körde K hem till sig och ringde polisen.

TR dömde K till tio års fängelse för mord, grovt valutabrott samt olaga vapeninnehav. Hovrätten ändrade tingsrättens dom till fängelse på livstid.

¹²⁵ Rydgren, (1990/91), s. 185 ff.

¹²⁶ NJA 1985 s. 510

HD började med att redogöra för att K var skyldig till grovt valutabrott och olaga vapeninnehav. Fortsättningsvis nämnde de att det kan anses vara en förmildrande omständighet att han från sin häktningstid fram till gärningsdagen hade levt under stor psykisk press. Det ansågs även vara förmildrande att K begått brottet under själslig abnormitet, som dock inte kan jämföras med sinnessjukdom. Däremot har han visat en stor grymhet vid skjutande då L inte kunnat försvara sig själv samt känt dödsångest. På grund av detta fann HD att brottet inte kunde beaktas som mindre grovt, således inte som dråp. Vid påföljdsdelen nämnde HD att straffet för mord är fängelse på tio år eller livstid. Enligt förarbetena till BrB uttalade straffrättskommittén att straffet för mord enligt deras mening bör vara fängelse på livstid. Dock föreligger det ingen presumtion för livstidsstraff för mord. I detta fall, trots beaktande av den grymhet K visat på, så medför de två förmildrande omständigheterna ett bestämt straff. HD beslutade således att påföljden blev fängelse i tio år.

3.3.2 Klippanmålet¹²⁷

Det så kallade Klippanmålet handlar om två ynglingar, P och K, som på grund av hans hudfärg förföljt P.N. när denne gått av bussen natten till den 9 september 1995. P.N. som inte hade uppfattat vad som skulle hända hälsade på P och K vänligt. När ynglingarna senare kom ifatt P.N. stack P sin dragna kniv rakt in i hjärtat på honom och därefter lämnade gärningsmannen snabbt platsen. K som också hade en dragen kniv följde efter P.N. innan han föll ihop i en buske, därefter sprang även han ifrån platsen. P har således berövat P.N. livet och K har genom råd och dåd medverkat till brottet. P medgav att han var ansvarig för olaga hot, vållande till annans död. Han förnekade att hans handlande skulle vara rasistiskt betingat.

TR dömde P för mord och på grund av hans låga ålder, 16 år, erhöll han fängelse i sex år. K dömdes för en rad olika brott, däribland medhjälp till grov misshandel samt medhjälp till vållande till annans död till fängelse i fem år. HovR dömde däremot P för grov misshandel samt vållande till annans död, grovt brott, till vård inom socialtjänsten. K dömdes bl.a. för medhjälp till grov misshandel, vållande till annans död, grovt brott, till fängelse i tre år.

Den del av målet som berörde P togs upp i HD där man konstaterar att pojarna har olika versioner av händelsen och att P:s version inte förtjänar tilltro. Den versionen att han avsiktligt hade tilldelat P.N. ett slags backhandslag mot honom med kniven i handen ansågs troligast. Skadans art samt på vilket sätt den hade tillfogats visar att gärningsmannen minst varit likgiltig inför om P.N. skulle avlida eller inte. Han kan därför inte undgå ansvar för uppsåtligt dödande. Det förelåg inte några förmildrande omständigheter för att brottet skulle anses vara mindre grovt och därför dömas som dråp. Motivet till brottet måste till viss del vara offrets hudfärg eller ursprung. Det kan tilläggas att P vid tillfället bar två nazistiska tygsymboler på

¹²⁷ NJA 1996 s. 509

kläderna. Detta ska beaktas vid straffmätningen som en försvårande omständighet enligt BrB 29 kap. 2 § 7 p. Hade en vuxen person utfört gärningen så skulle straffet ligga på fängelse i tio år eller på livstid. Vid gärningstillfället var P nyss fyllda 16 år. Livstid får således inte förekomma och straffet får i övrigt sättas lägre än vad som är föreskrivet för brottet. Fängelse får endast dömas ut om synnerliga skäl föreligger. Alternativet som finns är vård inom socialtjänstens ramar för att tillgodose hans vårdbehov. HD finner dock att man inte kan tillgodose gärningsmannens vårdbehov på ett så kallat § 12-hem utan finner att synnerliga skäl för fängelse är uppfyllda. P dömdes slutligen till fängelse i fyra år.

3.3.3 Garageuppfartsfallet¹²⁸

Följande är ett mycket omtalat rättsfall där påföljdsfrågan för mord diskuteras i stor utsträckning. Gärningsmannen (K) besökte vid klockan två på natten, olovligen och knivbeväpnad, L och G:s bostad. K har sedan många år tillbaka missbrukat alkohol och narkotika. Han har vid flertalet tillfällen dömts till förmögenhetsbrott och narkotikabrott. Vid inbrottet i deras bostad kom han över G:s handväska samt 550 kronor. Under inbrottet vaknade bostadsägarna och K fick panik. Han försökte fly men L sprang efter. Då drog K kniven och stack L i magen på garageuppfarten. Därefter flydde gärningsmannen hem på sin moped och slängde kniven längs vägen.

TR dömde K efter det att han erkänt sig skyldig till grov stöld men bestritt ansvar för mord. Han vitsordade dock att han vållat L:s död, till fängelse på livstid. K överklagade till hovrätten över Skåne och Blekinge för en straffnedsättning. Hovrätten fastställde TR:ns beslut.

K:s advokat överklagade återigen för att erhålla ett tidsbestämt straff. HD fann på samma sätt som tingsrätten och hovrätten att det var ett styrkt mord. Påföljden enligt mordparagrafen i BrB 3 kap. 1 § stadgar att påföljden ska bli fängelse i tio år eller på livstid. Av denna bestämmelse framgår inte vad som ska beaktas som den normala påföljden, utan valet måste göras efter en bedömning av omständigheterna i varje enskilt fall. Den omständigheten att gärningsmannen utfört mordet i samband med ett inbrott i en bostad nattetid kan inte anses vara annat än en försvårande omständighet. Härtill kommer omständigheterna att brottet har skett helt oprovocerat samt att L har varit obeväpnad och således inte har kunnat värja sig från ett angrepp. Den omständighet att K valde att gå in i en närkamp med bostadsägaren för att återfå sin moped istället för att fly till fots kan ses som en försvårande omständighet då han inte har kastats in i en paniksituation utan hade tid att reflektera över händelseförloppet. Fortsättningsvis är de skador som har uppkommit genom knivhuggen inte av mild art. Den rättsmedicinska undersökningen redovisade för att knivhuggen utförts med hög brutalitet från K:s sida.

¹²⁸ NJA 1999 s. 531

Efter den samlade bedömningen ansåg HD att Hovrättens beslut skulle fastställas, K erhöll fängelse på livstid.

3.3.4 Sambomordet¹²⁹

Enligt gärningsbeskrivningen så har gärningsmannen (F) den 24 juli 2006 i Göteborg uppsåtligt berövat sin sambo J livet genom att tilldela denne ett kraftigt knivhugg i hennes rygg samt därefter tagit strypgrepp på henne. F har genom sitt handlande visat på uppenbar likgiltighet till om hans sambo skulle avlida eller inte. F erkände att han tagit hennes liv men att han inte haft uppsåt till sitt handlande.

TR dömde F för mord till fängelse på livstid. Hovrätten för Västra Sverige fann liksom tingsrätten att det inte var ett fall av dråp. F dömdes även här för mord, men fick ändring i straffets längd till tio års fängelse.

HD kom fram till att gärningsmannen skulle dömas för att uppsåtligt berövat sin sambo livet genom att han stuckit henne kraftigt i ryggen med en kniv. Det fanns inga omständigheter i detta fall som kunde föranleda att gärningen kunde betraktas som mindre grov, dvs. som dråp. Valet stod således mellan tio år eller fängelse på livstid. Vad som stadgades av HD i "Svartsjukefallet" beträffande straffmätningen för mord ansågs det inte innebära att den normala påföljden för mord var fängelse på livstid utan en friare bedömning fick göras. Fortsättningsvis nämner HD i "Garageuppfartsfallet" att påföljden ska bestämmas efter en samlad bedömning av alla omständigheter i det enskilda fallet. Skillnaden vid bedömning av mord för närvarande jämfört med i början på 1990-talet är att allt fler livstidsdomar döms ut trots att antalet mordfall har varit relativt konstant. Det kan även tilläggas att en livstidsdom i realiteten är ett längre straff i dag än vad det var från 1960-talet fram till 1993. Tidigare låg straffet oftast mellan 12-16 år, pga. tidsbestämning genom nåd medan det idag ligger det mellan 18-25 år.

Livstids fängelse ska endast utdömas i de mest allvarliga fallen. Enbart att gärningen har begåtts med kniv mot en skyddslös person i hennes hem innebär inte att livstidsstraff ska utdömas. En samlad bedömning av alla omständigheter kunde således inte ge F fängelse på livstid. HD fastställde således hovrätten dom om tio år.

¹²⁹ NJA 2007 s. 194

4 Grovt narkotikabrott

Den som olovligen

1. överlåter narkotika,
2. framställer narkotika som är avsedd för missbruk,
3. förvärvar narkotika i överlåtelssyfte,
4. anskaffar, bearbetar, förpackar, transporterar, förvarar eller tar annan sådan befattningsmedel med narkotika som inte är avsedd för eget bruk,
5. bjuder ut narkotika till försäljning, förvarar eller befordrar vederlag för narkotika, förmedlar kontakter mellan säljare och köpare eller företar någon annan sådan åtgärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel eller,
6. Innehavar, brukar eller tar annan befattningsmedel med narkotika döms, om gärningen sker uppsåtligt, för narkotikabrott till fängelse i högst tre år.¹³⁰

Är brott som avses i 1 § första stycket att anse som grovt, skall för grovt narkotikabrott dömas till fängelse, lägst två år och högst tio år.

Vid bedömning huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det har utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art. Bedömningen skall grundas på en sammanvägning av omständigheterna i det särskilda fallet.¹³¹

4.1 Generellt om narkotikabrott

NSL tillkom år 1968 och har vid ett flertal tillfällen därefter ändrats. Lagen är uppbyggd utifrån tre huvudbrott normalt brott (1 §), ringa brott (2 §) samt grovt brott (3 §). Gemensamt för alla grader är att det krävs uppsåt.¹³² Det kan tilläggas att NSL är en lag som hänförs till den svenska specialstraffrätten, dvs. lagar som ligger utanför regleringen i brottsbalkskatalogen.¹³³ Lagen är placerad inom specialstraffrätten med hänvisning till äldre traditioner. Det förekommer ingen klassificering av straffbelagda gärningar efter straffvärdhet i svensk rätt. Tanken i missgärningsbalken i 1734 års lag var att de brott som fanns i balken var brott som var orubbliga, dvs. det fanns ingen anledning att räkna med ändrade uppfattningar hos folket om att brotten var förkastliga. Man kan ställa sig frågan om uppdelningen mellan BrB och specialstraffrätten endast har en formell grund. Kan man inte samla alla i en lag? Svaret skulle säkerligen vara, att NSL är som de flesta specialstraffrättsliga brott av så kallade av blankettkaraktär. Skulle man föra in dessa brott i BrB skulle det innebära att man måste införa fullständiga brottsbeskrivningar av t.o.m. hela författningar.¹³⁴

Utmärkande för narkotikabrotten är att de ofta präglas av ett vanemässigt förfarande. Med detta menas att gärningsmannen ofta själv är missbrukare som genom försäljning av narkotika finansierar sitt eget brukande. Dessa gärningsmän ertappas ofta med att vara i besittning av eller försälja narkoti-

¹³⁰ NSL (1968:64), 1 §

¹³¹ NSL (1968:64), 3 §

¹³² Sterzel, (2003), s. 139

¹³³ Zila, (2006), s. 9

¹³⁴ Jareborg (2001), s. 27 f.

ka ett flertal gånger under en längre period.¹³⁵ Polisens har utökat sina resurser för att försöka minska denna sortens narkotikahantering. Fokus har legat på narkomanernas egna bruk. Insatser för grova narkotikabrott har dock inte prioriterats lika mycket i denna satsning.¹³⁶

Vid undersökningen av om ett brott ska rubriceras som grovt narkotikabrott och således kan dömas upp till tio års fängelse ska man fästa särskild hänsyn till om brottet utgjorts i ett led av större brottslig verksamhet eller yrkesmässigt. Rätten ska även se till om brottet har avsett synnerligen stor mängd samt hur pass farlig narkotikan är.¹³⁷ Dessa omständigheter är endast exempel på saker som kan beaktas, det är således inte någon uttömmande lista. Det är inte heller nödvändigt att döma till grovt brott om någon av omständigheterna föreligger, däremot bör överlåtelse av narkotika till ungdom skärpa brottets bedömning. Desto yngre mottagaren är desto hårdare bedömning.¹³⁸ Det är mycket vanligt att domstolen vid rubricerings- och straffvärdesbedömningar utgår ifrån den mängd narkotika som det handlar om i det enskilda fallet. Förutom mängden så ser man även till preparatets farlighet. Detta resonemang har ofta kritiserat då rätten även ska se till ett stort antal andra faktorer som ska påverka utgången av straffmätningen. Viktigt är således att man frångår ett strikt mängdtänkande. Vid straffmätningen för narkotikabrott kan domstolen ta hjälp av vissa vägledande gränsvärden som utifrån mängden och arten av preparaten uppställer gränsdragningen mellan graderna samt ger riktlinjer för påföljdsbestämningen. Dessa riktlinjer har uppställts ur tillgängliga rättsfall på området (se bilaga A och B).¹³⁹

Narkotikabrotten representerar en av de få brottstyper där domstolarna har en tendens att använda sig av hela den tillgängliga straffskalan som finns inom ramen för varje brott. Följden av denna vidsträckt användning blir att när rätten får in fall som handlar om riktigt stora mängder narkotika så spräcker man taket på straffskalan. Det enda domstolen i så fall kan göra är att använda sig av straffskärpningsregeln i BrB 26 kap. 2 § 2 st. Denna möjlighet har endast utnyttjats vid ett fåtal tillfällen.¹⁴⁰ I ett fall hade en kurir smugglat in 14 kg amfetamin till Sverige som otvivelaktigt översteg den gräns på 10 kg som enligt praxis talade för ett straffmaximum. Likväl klarade gärningsmannen sig undan med tio års fängelse på grund av att han var hjälpsam under utredningens gång.¹⁴¹ I ett annat fall så stod två personer inför rätta för att ha överlåtit 260 respektive 250 kg cannabis (de var även åtalade för andra brott) och de dömdes till tio samt 12 års fängelse.¹⁴²

Som grundläggande utgångspunkt ska domstolarna i normalfallet inte se om preparatet i fråga har varit svagt eller starkt. Denna slutsats har dragits på

¹³⁵ Sterzel, (2003), s. 141

¹³⁶ BRÅ-rapport 2000:21, s. 39

¹³⁷ Hoflund, (1991), s. 89

¹³⁸ prop. 1968:7 s. 119

¹³⁹ Sterzel & Borgeke, (2005), s. 483

¹⁴⁰ Sterzel, (2003) s. 146

¹⁴¹ NJA 1991 s. 255

¹⁴² Svea hovrätt avd. 3 i dom 1995-10-10

grund av att köpare och säljare inte i någon större mån själva vet vilken kvalitet narkotikan håller. Domstolen ska endast i undantagsfall frångå denna bedömning. Diskussionen har påträffats i några fall. I ett fall bedömdes ett brott som egentligen skulle varit grovt brott som brott av normalgraden på grund av att partiet kokain inte alls innehöll den mängd som man trodde.¹⁴³ I ett annat fall skedde istället en straffskärpning på grund av att renhetshalten uppgick till 98 % jämfört med de normala 40 %.¹⁴⁴

4.2 Statistik och brottsutveckling

Antalet anmälda narkotikabrott har ökat stadigt sedan år 1975. Orsakerna till ökningen kan vara flera. Lagstiftningen har blivit hårdare och att allt mer resurser har lagts på brottsbekämpningen av narkotikabrott. År 1988 blev eget bruk av narkotika kriminaliserat, vilket idag står för nästan hälften av alla anmälningar. En annan orsak till detta är att allt fler anmälningarna är att fler preparat klassas som narkotika. Det föreligger även en relativt hög uppkaringsprocent av narkotikabrotten vilket förklaras med att narkotikabrott är ett så kallat spanings- och ingripandebrott. Detta innebär att gärningspersonen grips på bar gärning. Under år 2007 lagfördes ungefär 15 200 personer för brott mot NSL som huvudbrott. De flesta misstänkta och dömda är män och en femtedel av dessa är under 20 år. Den vanligaste påföljden för ringa narkotikabrott är strafföreläggande som följts av böter. Det genomsnittliga straffet för normalgradigt narkotikabrott är sju månader och för grovt brott är det fyra år och åtta månader. För grovt narkotikabrott döms gärningsmännen nästan undantagslöst till fängelse.¹⁴⁵ År 2003 dömdes fängelse ut för grovt narkotikabrott i 98 % av fallen.¹⁴⁶

Då jag huvudsakligen kommer att skriva denna uppsats med inriktning på grovt narkotikabrott så tänkte jag ytterligare gå in på djupet över antalet dömda för grovt narkotikabrott och deras strafflängd. År 2006 lagfördes totalt 346 personer för grovt narkotikabrott. Ungefär hälften av dessa dömdes för innehav och överlåtelse av narkotikapreparat. Ser man till hur långa fängelsestraff de fick så hamnade de flesta (158 st.) mellan 24 och 48 månader. Härutöver fick 82 stycken mer än 48 månader och högst 72 månader. Slutligen dömdes 71 stycken till fängelse i mer än 72 månader.¹⁴⁷

Med andelar på 53 respektive 28 % utgjorde bruk och innehav de två i särklass största narkotikabrotten under år 2006. Överlåtelse och smuggling utgjorde endast 8 % av de 22 100 personer som lagfördes. De vanligaste preparaten som förekommer är amfetamin och cannabis.¹⁴⁸ Under det senaste årtiondet kan man även se att det skett en förskjutning i straffskalan från korta fängelsestraff till medellånga. Under samma period så ökade även den

¹⁴³ RH 1995:65

¹⁴⁴ RH 1999:79

¹⁴⁵ www.bra.se, rubrik brottlighet, underrubrik olika typer av brott.

¹⁴⁶ Sterzel & Borgeke, (2005), s. 462

¹⁴⁷ www.bra.se, rubrik statistik, sök på antalet lagförda personer för narkotikabrott.

¹⁴⁸ BRÅ-rapport 2007:24, s. 9

genomsnittliga fängelsetiden.¹⁴⁹ Andelen som är positiva till straff för narkotikamissbruk har minskat betydligt sedan år 1998. Försättningsvis anses drogmissbruket alltså vara ett av de största hoten mot samhället, men det har även här skett en minskning beträffande hur stor andel som anser att det är ett stort hot. Opinionsen att tillåta ringa narkotika är fortfarande mycket stor och har till stor mån inte förändrats sedan år 1994.¹⁵⁰

4.3 Praxis

Genom ett seminarium år 2002 så skapades den så kallade Drograxisgruppen. Denna grupp består till stor del av domare och har till uppgift att åstadkomma en mer enhetlig praxis i hela landet med avseende på narkotikabrotten. Gruppens huvudsakliga uppgifter är att sammanställa praxis och utvecklingslinjer, att värdera praxis och formulera slutsatser samt se till om det finns behov föreslå ändringar och komma med egna förslag. Gruppen har arbetat fram vissa riktlinjer som ska följas vid straffvärdebestämningen. Utifrån dessa principer har man kunnat ta fram tabeller som visar hur straffmätningen kan ske utifrån en enhetlig skala och hur de olika narkotikapreparaten förhåller sig till varandra rent farlighetsmässigt. De ovan nämnda principerna är att HD:s praxis ska vara utgångspunkten. Tabellerna ska utformas så att straffvärdet efter mängd ska bedömas efter en enhetlig kurva oavsett vilket preparat det rör sig om. Straffmätningen ska ske efter linjära skalor, tabellerna ska jämka samma dagens tabeller (främst Sterzels och chefsrådmännens tabeller). De nya straffmätningstabellerna får inte heller avvika i stor mån från de två tidigare.¹⁵¹

Det bör återigen påpekas att riktlinjerna endast ska behandlas som en utgångspunkt vid straffmätningen då man har rena mängdresonemang. Innehar en person flera olika sorters preparat så kan straffmätningen bli allt för sträng om man bedömer de var för sig. Istället läggs allt ihop och bedöms som ett preparat och således blir inte straffet oproportionerligt stort.¹⁵²

Även för grovt narkotikabrott så kommer jag att redovisa för fyra stycken rättsfall. Jag har valt dessa rättsfall på grund av att de är frekvent nämnda i doktrinen och innehåller alla intressanta infallsvinklar som kommer att diskuteras i uppsatsens femte kapitel. Vid valet av rättsfallen fick jag mycket hjälp av Sterzels bok med titeln ”studier rörande påföljdspraxis med mera”, främst när det gäller fallen innan år 2004. Hovrättsfallet från år 2006 finns med för att visa skillnaden mellan mängden narkotika i varje fall. De primära orsakerna till medtagandet av de refererade rättsfallen är att uppsatsens frågeställningar belyses då de bidrar till viktiga avgörande samt att de är mycket förtäna att analysera. Då narkotikabrott är ett av få brott där hela straffskalan kommer till användning så har jag valt att välja ut fall där påföljdsdelen är varierande. Allt från två år och sex månader upp till taket på

¹⁴⁹ BRÅ-rapport 2007:24, s. 19

¹⁵⁰ www.forskningsgruppen.com, Svenska folket attityd till narkotika, release ur Kajsa 2006.08.31 (FSI2006:v35drog, 18 sid)

¹⁵¹ Sterzel & Borgeke (2005), s. 463 f.

¹⁵² Sterzel & Borgeke, (2005), s. 465

tio års fängelse. Uppmärksamma att jag redovisar fallen utifrån en kronologisk ordning.

4.3.1 Narkotikakurirfallet¹⁵³

Detta fall berör straffmätning vid grov narkotikabrottslighet och grova varusmugglingsbrott. L har vid fyra tillfällen utgjort en länk som kurir i en distributionskedja för organiserad brottslighet. De fyra tillfällen avsåg sammanlagt 12 kg narkotika, dels grovt narkotikabrott och försök till varusmuggling vid ett tillfälle, avseende nästan 14 kg amfetamin. Gärningsmannen själv trodde aldrig att det rörde sig om narkotika utan att han istället skulle transporterat in hormoner till Sverige.

TR dömde L bland annat för grovt narkotikabrott och brott mot varusmuggningslagen till fängelse i 12 år. HovR ändrade endast TR:ns dom och bestämde påföljden till fängelse i nio år.

HD gjorde inga avsteg från underinstanserna i frågan angående om L hade gjort sig skyldig för de fem åtalspunkterna. HD såg till vad hovrätten nämnde angående att L inte kunde undgå att förstå att han medverkade i yrkesmässig smuggling av narkotika. Detta trots att han inte kände till den exakta mängden vid varje transport in i Sverige. L har medverkat som kurir i en organiserad yrkesmässig internationell verksamhet av stor omfattning. Kuriren brukar i dessa fall utgöra en viktig länk i distributionskedjan. Hans medverkan förtjänade således ett strängt straff. Han har tagit emot betalning för sina tjänster och det förhållande att han inte kommit i direkt kontakt med narkotikan ska inte spela någon större betydelse i sammanhanget. Straffflinring ska inte heller ske med tanke på att han kan utvisas från Sverige. Där emot kan viss hänsyn tas till att L själv hade lämnat uppgifter om fyra resor som utförts i enlighet med brotten. HD beslutade att gärningarna hade ett så pass högt straffvärde att straffet inte kunde understiga det högsta straffet enligt straffskalan för grovt narkotikabrott, vilket är fängelse i tio år. Där emot var förhållandena inte så att bestämmelsen om skärning av straffet utöver de tio åren kunde komma ifråga, enligt BrB 26 kap 2 § 2 st.

HD ändrade på det sättet HovR:ns domslut så att påföljden bestämdes till fängelse i tio år.

4.3.2 GHB-fallet¹⁵⁴

Målet gällde olovlig tillverkning av minst 13,42 liter GHB, innehav av 225 milliliter och 1,58 gram GHB, samt förberedelser till att tillverka ytterligare 630-1050 liter GHB.

Kompisarna M.J. och P.O. hade tillsammans ett företag vid namn Kemko. I anslutning till verksamheten så hade de ett förråd i Humlans minilager i Gö-

¹⁵³ NJA 1991 s. 255

¹⁵⁴ NJA 2002 s. 365

teborg. Här förvarades kemikalier som GBL, kaustiksoda samt citronsyra. När polisen slog till fann de även ovan nämnda mängder GHB samt recept och kanyler hemma hos M.J. De tilltalade förnekade att de införskaffade kemikalierna skulle vara ägnade för att framställa GHB. TR fann att det var ställt utom rimligt tvivel att någon annan skulle ha placerat de angivna flaskorna på deras lager, i bilen eller i M.J:s hem. De måste således varit involverade i tillverkningen av GHB. Med hänsyn till den mängd narkotika det handlade om skulle brottet anses vara grovt.

TR dömde M.J. och P.O. till fängelse i sju år. Hovrätten ändrade endast domen i den mån att de biföll ett yrkande om förverkande.

HD redogjorde utförligt för hur pass farligt GHB är i förhållande till andra preparat. Med hänvisning till sakkunniga kom domstolen fram till att GHB minst är lika farligt som ecstasy, men inte lika farligt som heroin. Med hänsyn till den mängd som tillverkats samt preparatets farlighet så måste brottet betraktas som grovt. HD säger fortsättningsvis att det är svårt att uppställa några exakta siffror på hur mycket som kunde tillverkats av de kemikalier som påträffades i lagret. Men trots detta så förelåg det inga tvivel om att gärningen var att bedöma som förberedelse till grovt narkotikabrott. Straffet för narkotikabrott är fängelse i lägst två år och högst tio år. HD finner att det inte finns skäl till ändring i vad hovrätten bestämt i påföljdsdelen och fastställde domen till fängelse i sju år för både M.J. och P.O.

4.3.3 Skogsnarkotikafallet¹⁵⁵

N.B. åtalades för ringa och grovt narkotikabrott enligt 2 och 3 §§ NSL. N.B. hade enligt gärningsbeskrivningen olovligen och i överlåtelsesyfte innehaft 788 tabletter ecstasy. Brottet skulle anses som grovt på grund av den stora mängden av narkotika. N.B. har även under samma tidsperiod olovligen brukat en mängd olika preparat. N.B. förklarade den grova gärningen med att han hade hittat tabletterna i en skog på vägen hem från en kompis. TR fann att berättelsen inte var trovärdig. Uppsåt måste således ha funnits då N.B. inte kommer ihåg vare sig kompisens namn eller den adress. Tillsammans med att N.B. vid husrannsakan försökte få polisen att tro att hans rum tillhörde hans pappa gör att det var utrett att uppsåt förelåg. Med tanke på den stora mängden narkotika så måste det ha varit i överlåtelsesyfte som han var i besittning av dem. När det gällde det ringa narkotikabrott så erkände N.B.

TR dömde N.B. för häleri, narkotikabrott enligt 2 och 3 §§ till fängelse i fyra år och sex månader. Hovrätten fastställde tingsrättens beslut.

HD nämner i domskälen att utgångspunkten för påföljdsbestämningen ska tas i det samlade straffvärdet. I detta fall har det ringa brottet och häleribrottet underordnad betydelse jämfört med det grova narkotikabrottet. Gärningsmannens utsaga om händelsen, dvs. att han endast förvarar tabletterna

¹⁵⁵ NJA 2004 s. 354

åt en kompis ska läggas till grund för bedömningen då åklagaren inte har ifrågasatt den. Innan straffvärdebedömningen kan ta vid så måste man se till rubriceringen av brottet. Kriterierna för grovt narkotikabrott infördes i lag år 1981 för att ge en straffskärpning vid de allvarligaste narkotikabrotten. Enligt denna proposition så framgår det att straffskärpning är till för de personer som lever yrkesmässigt på sin försäljning, inte de yngre personerna som endast finansierar sitt eget beroende.

HD fortsätter sitt resonemang med mängdrekvisitet i fråga om rubriceringen. Angående det nu anförda ska man se försiktigt till de schabloner avseende arten och mängden narkotika vid gränsdragningen mellan normalt och grovt brott. Rätten ska även beakta andra omständigheter. Rubriceringen stod i detta fall kvar som grovt narkotikabrott. HD fortsatte med en diskussion angående straffvärdet där man ska se till den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som förelegat. Enligt BrB 29 kap. 2 och 3 §§ så finns bestämmelser som kan påverka straffvärdet i försvårande eller förmildrande riktning. Några sådana omständigheter hade inte förekommit i detta fall. Avgörandet att brottet beaktades som grovt var inte heller den tilltalades avsikt eller motiv, utan HD tog hänsyn till arten och mängden av narkotika.

Sammanfattningsvis fann HD att den samlade brottsligheten ansågs ha ett straffvärde på två år och sex månader. Något skäl för straffskärpning enligt BrB 29 kap. 4 § om återfall fanns inte.

4.3.4 Ecstasyhanteringsfallet¹⁵⁶

Åklagare åtalade gärningsmannen (J) för grovt narkotikabrott på grund av att han mottagit en väska med 21 666 stycken tabletter ecstasy, vilket är narkotika. Brottet ska anses vara grovt då det avsett hantering av en mycket stor mängd narkotika samt utgjort ett led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning. Åtalet behandlade även fem fall av stöld.

TR fann att brottet hade ett så pass högt straffvärde att annan påföljd än fängelse inte kunde komma i fråga. Hänsyn togs bland annat till gärningsmannens låga ålder, han var endast 18 år gammal. Malmö tingsrätt dömde J till fängelse i fem år.

Hovrätten över Skåne och Blekinge stadgade att tingsrättens dom angående de fem stölderna skulle kvarstå. När det gällde narkotikabrottet så skulle gärningsmannens egna uppgifter om händelseförloppet anses vara de rätta. Han berättade att han vid mottagandet av väskan förstod att det var narkotika, även om han trodde att det var rohypnol och inte ecstasy så fortsatte han hanteringen av tabletterna. Således var det klarlagt att J utfört gärningen med uppsåt som omfattade arten och mängden av narkotika. Fortsättningsvis hade gärningsmannen gjort gällande att huvudmännen hade utnyttjat

¹⁵⁶ RH 2006:64

hans ungdom och oförstånd samt att han själv endast hade medverkat i mindre mån och därför borde dömas till ett lindrigare straff enligt reglerna i BrB 23 kap. 5 §. Hovrätten fann däremot att J själv hade transporterat och förvarat narkotikan, vilket tyder på att han inte endast hade medverkat i mindre mån. Han har inte heller blivit utnyttjad på grund av sin ungdom eller sitt oförstånd som enligt ovanstående lagrum, vilket skulle vara skäl till att understiga föreskrivet lägsta straff. J ska således dömas för grovt narkotikabrott.

En utgångspunkt för bedömningen av narkotikabrottslighets straffvärde ska vara arten och mängden hanterad narkotika. Hade fallet handlat om en vuxen kurir, som mot betalning fört in motsvarande mängd ecstasytabletter, skulle det ha medfört fängelse i tio år. J.S. brott har däremot ett lägre straffvärde då hans befattning med tabletterna har varit relativt begränsad och inte av särskild kvalificerad art. Vid bedömningen enligt BrB 29 kap. 1 § ska domstolen se till gärningsmannens motiv. J hade inget vinstsyfte utan agerade endast på grund av rädsla för huvudmännen. Försättningsvis ska domstolen även enligt BrB 29 kap. 7 § ta hänsyn till hans ringa ålder. Praxis stadgar att för en sådan ung person så brukar ett hälften så långt straff dömas ut som för en vuxen person. Hovrätten fann att ett fängelsestraff på tre år skulle mätas ut. HR ändrade TR:ns domslut och bestämde fängelsestraffets längd till tre år.

5 Diskussion och förslag till förändring

I följande kapitel ska jag fortsätta att besvara frågeställningarna som i inledningen är uppräknade. Jag börjar med en redovisning för de rättsfall som jag har redogjort för i den deskriptiva delens tredje och fjärde kapitel. Redovisningen kommer att bestå av en diskussion rörande de två specifika brotten samt en diskussion brotten emellan. Efter diskussionen följer en sammanställning av samtliga redovisade rättsfall för att tillgodose översiktighet. Slutligen följer ett stycke med förslag angående hur en eliminering eller minskning skulle kunna genomföras av den enligt mig oproportionalitet som föreligger, dvs. nutida förslag på lagändringar.

5.1 Diskussion angående redovisade rättsfall

Straffmätningen som görs vid mordfall har fått kritik angående att de försvårande och förmildrande omständigheterna inte alltid kan tas i beaktande. Detta med tanke på att de försvårande omständigheterna emellanåt inte är tillräckligt allvarliga för att livstid ska kunna utgå, samt att de förmildrande omständigheterna inte är tillräckliga för att livstidsstraffet kan undvikas. Likaså har grova narkotikabrott erhållit viss kritik angående problemet med att schablonerna vid somliga tillfällen åstadkommer att gärningsmännen slår i taket till stadgat straffmaximum.

De rättsfall som jag har valt att redovisa är samtliga mycket omnämnda i doktrinen och respektive rättsfall belyser betydelsefulla rättsproblem. Klippanmälet är ett mycket intressant fall på grund av att gärningsmännen var väldigt unga när brottet begicks. HD började i sedvanlig ordning med att fastställa vilket lagrum brottet föll under. Det förelåg inte några förmildrande omständigheter som talade för att dråp skulle utdömas. Det var följaktligen frågan om ett mord enligt BrB 3 kap. 1 §. När HD skulle besluta straffvärdet kom de in på den försvårande omständigheten i BrB 29 kap. 2 § 7 p. som stadgar att om brottets motiv har varit att kränka en person på grund av dennes ras, hudfärg m.m. så kunde straffvärdet höjas. Diskussionen är rätt men utöver nämnda paragraf hänvisar de inte till resterande lagrum i BrB kap. 29. Domstolen resonerar dock för att deras ungdom ska beaktas vid straffmätningen enligt BrB 29 kap. 7 §. Det specifika lagrummet anges dock inte. Är gärningsmännen under 18 år så ska en särbehandling vara ytterst påtaglig på grund av att grova straff för ungdomar kan vara direkt skadliga eller i vart fall olämpliga. Unga människor är även normalt sett mer psykiskt känsliga för bestraffning vilket delvis beror på att deras tidsuppfattning är präglad av ungdomens otålighet. (Genom kvällstidningar har jag senare läst att P ett antal år efter sin frigivning begick självmord, vilket i hög grad kan avspegla dessa påståenden om att ungdomar är mer psykiskt känsliga). Ge-

nom domskälen framgår att lagrummet beaktades i och med att straff på fyra respektive tre år ligger långt under det minimum på tio års fängelse som kan utdömas för mord. Jag hade dock eftersträvat en mer utförlig diskussion angående varför de hamnade på tre respektive fyra år, dvs. om de följde de utarbetade riktlinjer som finns för ungdomar. Enligt tabeller brukar en 16-åring som har begått ett brott som föranleder fängelsestraff erhålla cirka en fjärdedel av vad en vuxen människa hade fått.¹⁵⁷ Av utgången i domen kan slutsatsen dras att livstidsfängelse hade varit en möjlig påföljd om gärningsmännen hade varit över 21 år, främst med tanke på det rasistiska inslaget. Sammanfattningsvis så var straffvärdet så pass högt att ungdomarna inte kunde undgå annan påföljd än fängelse. Notera att slutna ungdomsvård inte introducerades i det svenska påföljdssystemet förrän år 1999.

Garageuppfartsfallet har tagits upp i uppsatsen med hänvisning till de försvårande omständigheter som förelåg och således slutade det hela med en påföljd på fängelse i livstid. HD beslutade sig i fallet för ett livstidsstraff på grund av att gärningsmannen under ett inbrott i en bostad även hade mördat en boende i huset. Detta fall innehåller som ovan redovisat många försvårande omständigheter och ger en klar bild över vad som kan granskas vid beslutandet i påföljdsvalet mellan tio år och livstid. Mordet inträffade under ett inbrott på natten och med brutala knivhugg mot en naken och obehärdad man som inte kunde värja sig. Brottet var även oprovocerat och gärningsmannen hade tid att besinna sig innan han gick till angrepp. Det kan även tilläggas att den rättsmedicinska rapporten visat att knivhuggen hade utförts med stor brutalitet.

Garageuppfartsfallet belyser vissa omständigheter som återfinns i Nils Rydgrens fem punkter. Första punkten angående grymhet föreligger då offret var alldeles hjälplöst samt att gärningsmannen hade visat på särskild farlighet. En diskussion kan även föras angående punkten tre, dvs. om främjande av annat brott förelåg då gärningsmannen genom mordet på bostadsägaren dolde stölden som företagits. Livstids fängelse ska reserveras för de mest allvarliga fallen. Frågan är om Garageuppfartsfallet hamnar under den kategorin. I och med att de försvårande omständigheterna är så många bör inte en annan bedömning ske. HD konstaterar att det enligt BrB 3 kap. 1 § inte framgår vad som är den normala påföljden för mord. De menar och praktiserar i detta fall att valet av påföljd ska göras efter en samlad bedömning av alla omständigheter i det enskilda fallet. Det bör noteras att domstolen inte var enhällig. Två justitieråd upplevde inte att brottet var av den art som föll under de mest allvarliga fall som ska tilldelas fängelse på livstid. Svensk straffrätt innehåller fler fall berörande mord vid bostadsinbrott. I RH 1986:12 förelåg även där försvårande omständigheter som föranledde påföljden livstidsfängelse. Det finns även fall angående mord vid bostadsinbrott som inte medförde en påföljd på livstid, se bl.a. RH 2004:71.

De två återstående rättsfallen angående mord, Svartsjukefallet och Sambomordet är i doktrinen mycket omtalade. Det förstnämnda stadgar uttryck-

¹⁵⁷ Borgeke, (2008), s. 207 samt Jareborg & Zila, (2007), s. 150

ligen att det inte föreligger någon presumtion för fängelse på livstid vid mord, vilket leder till att domstolen dömer ut det tidsbestämda straffet. De två förmildrande omständigheterna att gärningsmannen levt under psykisk press samt hans själsliga abnormitet påverkat brottet gjorde att han dömdes till tio år. Detta trots att det även förelåg grymhet vid brottet då offret inte kunnat försvara sig samt känt dödsångest. Sammanfattningsvis så vägde de nämnda förmildrande omständigheterna tyngre än den grymhet som gärningsmannen visat på då offret kände dödsångest.

I Sambomordet stadgar domstolen återigen en viktig tes, nämligen den att livstids fängelse endast ska utgå i de allvarligaste fallen. HD uttrycker att antalet livstidsstraff har ökat trots att antalet mord som har förövas inte har eskalerat radikalt. En bedömning av alla omständigheter i fallet ska göras och det räcker inte med, som i Sambomordet, att mordet har skett med knivhugg mot en skyddslös person i sitt hem. Livstidsstraff ska endast utgå för de mest allvarliga brotten. Enligt mig så är det viktigt att belysa dessa tydliga avgöranden för att ge svenska folket en uppfattning om rättsläget. Under debattprogrammet "Kvällsöppet med Ekdal" diskuterades frågan om brottslingar som genomfört grova våldshandlingar ska bestraffas hårdare än vad domstolarna i dagsläget dömer.¹⁵⁸ Inte någon gång under debatten togs fallet från år 2007 upp, dvs. att livstidsstraffen de facto ökat men att HD nu satt ned foten för att endast utge livstid i de grövsta fallen. Efter programmet ställde jag mig frågan om rättsläget stämmer överens med den allmänna opinionens inställning. På tv 4:as hemsida kunde intresserade personer rösta på frågan om de ville se strängare straff utdelas i Sverige. Hela 92 % tyckte att strängare straff borde utdömas.¹⁵⁹ Följaktligen stämmer inte rättsfallet Sambomordet in på svenska folkets uppfattning och vilja. Jag måste dock vara restriktiv i min bedömning av denna undersökning då flera faktorer kan påverka det drastiska resultatet och främst den faktorn att de som röstat inte är slumpmässigt utvalda.

HD har som sagts genom bland annat Sambomordet stadgat att livstids fängelse endast ska utgå i de mer allvarliga fallen samt att en helhetsbedömning ska göras i varje enskilt fall. Enligt en rapport från åklagarmyndigheten så har en sammanställning gjorts på alla domar efter detta rättsfall. Slutsatsen innebar att av de totala 29 fallen erhöll endast 17 % fängelse på livstid efter år 2007 och det så kallade Sambomordet.¹⁶⁰ Enligt min mening så är resultatet ett tecken på att HD:s uttalanden har fått stort genomslag.

I kapitel 4.3 angående grov narkotikapraaxis har jag skildrat fyra fall som samtliga behandlar grov narkotikabrottslighet i vilka gärningsmännen erhållit stränga straff. Gärningsmännen erhöll mycket höga straff, sju respektive tio års fängelse. Jag ska dock börja med att föra en diskussion angående de två fall som inte erhöll lika stränga straff, dvs. Skogsnarkotikafallet och Ecstasyhanteringsfallet. Fallen berör grovt narkotikabrott och stora antal ecstasytabletter. I förstnämnda fall uttryckte HD att de skulle se till alla omstän-

¹⁵⁸ Kvällsöppet med Ekdal, tv 4, onsdagen den 25/3-09, klockan 22.40

¹⁵⁹ www.tv4.se, 27/3-09, kl: 10.52

¹⁶⁰ RättsPM 2007:16, s. 61

digheter i fallet och inte endast till arten och mängden narkotika. Uttalandet visar på ansträngningar till att göra vissa avsteg från de schabloner som redovisas i bilagorna till denna uppsats, (se bilaga A och B). Vid beslutandet av straffvärdet så fanns det emellertid inga omständigheter som var förmildrande eller försvårande. HD nämnde dock att den straffskärpning som har skett vid lagändringar inte ska tillägnas yngre personer som endast tjänar pengar för sitt eget bruk utan ska främst gälla för de som lever på yrkesmässig försäljning. Fallet är ett tydligt exempel på att arten och mängden narkotika avgör påföljdsdelen. Det fanns som bekant varken försvårande eller förmildrande omständigheter som påverkade straffvärdet. Straffskärpning enligt BrB 29 kap. 4 § angående återfall aktualiserades heller inte. Påföljden för den samlade brottsligheten stannade på fängelse i två år och sex månader.

I Ecstasyhanteringsfallet utgick ett strängare straff än i Skogsnarkotikafallet. Hovrätten över Skåne och Blekinge fann att gärningsmannen (J) inte medverkat i mindre mån då han både förvarat och transporterat narkotikan. Hans handlande hade dock varit av begränsad och inte kvalificerande art, vilket resulterade i ett lägre straffvärde. Hovrätten redovisade för att om en vuxen person utfört brottet så skulle troligtvis maxstraffet på tio års fängelse utdömas. Detta med hänvisning till att det handlar om ca 22 000 tabletter vilket i hög grad överstiger den gräns som uppställs för ecstasy i bilaga B. I detta fall var gärningsmannen endast 18 år vid själva gärningen. Det lagrum i BrB 29:e kapitel som kom till användning var 1 §, då hovrätten skulle etablera gärningsmannens motiv för brottet. Domstolen kom fram till att han inte hade något vinstsyfte till skillnad från vad som var fallet i Skogsnarkotikafallet. J genomförde enbart lagöverträdelsen på grund av sin rädsla inför huvudmännen. Hovrätten tog fortsättningsvis hänsyn till hans ringa ålder i enlighet med BrB 29 kap. 7 §. De nämnde att J erhöll ungefär hälften av vad en vuxen person skulle ha erhållit i samma situation. Med detta uttalande förstås att en vuxen person efter beaktande av motivet och den begränsade omfattning skulle erhållit fängelse i sex år.

I de två ecstasyfallen lägger domstolarna stor vikt vid de schabloner som finns på området. De ser mer än gärna till arten och mängden, dvs. hur farligt preparatet är samt hur mycket det handlar om. Straffmätningen inom narkotikabrott har kommit långt i strävan efter likabehandling av gärningar på grund av alla de schabloner över art och mängd som finns att tillgå. Straffmätningen har dock en tendens att bli allt för vanemässig då andra mycket viktiga faktorer har en tendens att helt förbises. Jag återkommer till detta resonemang i analysen.

Ett annat fall där HD lägger mycket stor vikt vid arten och mängden är i GHB-fallet. En av huvudfrågorna i fallet är hur pass farligt preparatet GHB är. Domstolen kommer fram till att GHB är minst lika farligt som ecstasy. Med hänsyn till den stora mängd samt farlighetsgraden så måste brottet betraktas som grovt. Den omständigheten att det fanns tillgång till att tillverka mycket mer GHB ansågs säkerställa brottets grova karaktär. Jag finner att även i detta fall så hänger domstolen upp sig på existerande tabeller och

riktlinjer. Fallet utgör dock ett typexempel då dessa riktlinjer utgör en stabil grund vad gäller rättssäkerhet och insyn i påföljdsbestämningen. Domstolen kan helt enkelt inte se till andra omständigheter som inte har med arten och mängden att göra. Självklart vill jag att domstolarna i framtiden ska se mer till en helhetsbild, men även till arten och mängden. Sammanfattningsvis så måste jag även uttrycka en positiv inställning av gällande schabloner. Inom grova narkotikabrott skapas en ytterst proportionerlig och förutseende praxis. Om man bortser från jämförelser med andra brottstyper måste narkotikabrott anses stämma väl överens med en eftersträvad proportionalitet.

Det sista fallet som rör narkotikabrott som i kapitel 4.3 är redovisat medtogs på grund av att jag ville redogöra för uttrycket relativ proportionalitet. Det så kallade Narkotikakurirfallet handlar om en narkotikakurir som erhöll tio års fängelse på grund av att han utgjorde en mycket viktig länk i en distributionskedja. Domstolen uttryckte att det inte hade någon betydelse att gärningsmannen inte hade kommit i direkt kontakt med narkotikan. Det stränga straffet skulle reflektera den viktiga roll som L hade haft som kurir. Domstolen tog fortsättningsvis inte hänsyn till det faktum att gärningsmannen skulle bli utvisad från Sverige. Enligt de billighetshänsyn som återfinns i BrB 29 kap. 5 § har domstolen en möjlighet att se något förmildrande på om gärningsmannen blir utvisad från riket och lider förlust av det. I detta fall ansåg domstolen att gärningsmannen inte erhöll några bestående men av utvisningen. Däremot nämnde HD att de kunde ta viss hänsyn till att gärningsmannen hade lämnat uppgifter om resterande fyra åtalpunkter. Gärningsmannen i detta fall berördes inte heller av den straffskärpning som finns i BrB 26 kap. 2 § 2 st. Lagrummet innebär att gärningsmannen kan erhålla högre straff än utsatt straffskala kan lämna. Straffvärdet hamnade på ett straffmaximum, vilket innebar fängelse i tio år. Den relativa proportionaliteten illustreras bra i detta fall. Relativ proportionalitet innebär som en gång redan har nämnts hur ett visst brott ska straffas jämfört med andra brott. I och med att utfallet blev fängelse i tio år i Narkotikakurirfallet så innebär det att brottet är lika klandervärt som andra brott, vilka också ger gärningsmännen fängelse i tio år exempelvis Svartsjukefallet och Sambomordet.

Vid höjningen till fängelse i tio år i NSL år 1972 så togs diskussionen upp angående om det kunde anses vara ett för högt maximum jämfört med likvärdiga brott ur en kriminalpolitisk synpunkt. Enligt propositionen ansågs det inte vara fallet då likvärdiga brott som var lika stränga eller strängare hade samma maximum, brotten var, spridande av gift eller smitta, mordbrand och allmänfarlig ödeläggelse.¹⁶¹ I propositionen jämfördes dock inte grovt narkotikabrott med mord.

¹⁶¹ prop. 1972:67 s. 27

5.2 Sammanställning av rättsfall

Nedan följer en sammanställning av de diskuterade rättsfallen. Sammanfattningen ska agera hjälpsamt verktyg för att ge en överskådlig och kortfattad information om de åtta fallen.

Rättsfall	Påföljd - fängelse	Avgörande faktorer vid straffmätningen
NJA 1985 s. 520 - mord	10 år	De förmildrande omständigheterna vägde tyngre än den försvårande.
NJA 1996 s. 509 - mord	3 resp. 4 år	De rasistiska inslagen ansågs försvårande. Hans låga ålder beaktades, vilket kan utläsas av det korta straffet.
NJA 1999 s. 531 - mord	Livstid	Flertalet försvårande omständigheter resulterade i strängare påföljd.
NJA 2007 s. 194 - mord	10 år	Den samlade bedömningen av alla omständigheter i fallet avgjorde. Livstid ska endast utgå i de mest allvarliga fallen.
NJA 1991 s. 255 - grovt narkotikabrott	10 år	Gärningsmannen hade arbetat yrkesmässigt som en viktig länk i distributionskedjan.
NJA 2002 s. 365 - grovt narkotikabrott	7 år	Fallet handlade om en mycket stor mängd GHB samt preparatets farlighet.
NJA 2004 s. 354 - grovt narkotikabrott	2 år och 6 månader	Arten och mängden avgjorde. Det fanns inga försvårande eller förmildrande omständigheter.
RH 2006:64 - grovt narkotikabrott	3 år	Den låga åldern enligt BrB 29 kap. 7 § samt gärningsmannens motiv enligt BrB 29 kap. 1 § avgjorde.

5.3 Förslag till förändring

Mycket talar för att acceptansen för allvarigare våldsbrott har minskat i vårt samhälle, vilket avspeglar sig i den ökade benägenhet till att anmäla brott.¹⁶² Enligt BRÅ har antalet anmälda brott ökat med ungefär 200 000 anmälningar sedan år 1998. En översyn av antalet anmälda våldsbrott med

¹⁶² SOU 2007:90 s. 15

dödlig utgång, dvs. misshandel, dråp och mord, visar att även denna siffra ökat från 185 stycken anmälningar till 209 anmälningar de senaste tio åren.¹⁶³ Men det är inte enbart det att antalet anmälningar är ett tecken på den allmänna opinionens inställning. Vår ökade välfärd leder också till att vi kan känna oss mer otrygga inför allvarliga våldsbrott än inför annan brottslighet.¹⁶⁴ Eftersom den allmänna opinionen visar tecken på en minskad tolerans för allvarliga våldsbrott så har en proposition antagits med ett förslag på att förändra situationen.¹⁶⁵

5.3.1 Prop. 2008/09:118, Straffet för mord m.m.

Jag redovisade redan i inledning till denna uppsats att det finns en ny proposition som hanterar straffet för mord. Förslaget som har lagts fram går ut på att man ska ändra straffskalan för mord från det nuvarande tio års fängelse eller fängelse på livstid till fängelse i lägst tio och högst 18 år eller på livstid.¹⁶⁶ Bakgrunden till förslaget är att antalet livstidsdomar har ökat de senaste åren. Ökningen beror på att domstolarna ser strängare på dödligt våld och inte på grund av att antalet fall av dödligt våld har ökat. Denna successiva ökning fick dock ett stop genom domen NJA 2007 s. 194, ”Sambomordet”, där HD konstaterade att livstids fängelse ska reserveras endast för de grövsta fallen. Domen har således medfört att andelen livstidsstraff har minskat.¹⁶⁷ Problemen som i dagens läge återfinns i straffskalan för mord är den stora skillnaden mellan tio år och fängelse på livstid samt att försvårande och förmildrande omständigheter inte kan beaktas i de fall där straffet kan stanna vid någon av påföljderna. Utformningen av straffskalan innebär vidare att påföljdssystemets grundläggande princip om proportionalitet, att svårare brott ska bestraffas strängare än lindrigare brott, inte kan ges ett tillräckligt genomslag. Den minskade acceptansen för grövre våldsbrott är också ett skäl till att höja straffnivån för mord. Straffen för olika gärningar bör stå i proportion till hur förkastlig respektive gärning är. Straffskalorna måste på så vis anpassas efter förändringarna i samhället.¹⁶⁸

Det straffsystem vi har idag utgår från proportionalitets- och ekvivalensprinciperna. En av de viktigaste delarna av detta system är att straffet ska förmedla hur allvarligt samhället ser på den brottsliga gärningen. För att fylla den funktionen så måste grunderna för straffmätning och påföljdsval kunna förmedlas och förstås av en bredare krets medborgare.¹⁶⁹ Proportionalitetsprincipen lämnar således utrymme för att i lagstiftningen genomföra straffskärpningar så länge de kan motiveras utifrån hur förkastligt brottet är.¹⁷⁰ Själv finner jag dock att det är viktigt att eftersträva proportionalitet, men att vi måste kunna se bortom termen öga för öga, dvs. betala tillbaka

¹⁶³ www.bra.se, rubrik statistik, antalet anmälningar

¹⁶⁴ SOU 2008:85 s. 17

¹⁶⁵ prop. 2008/09:118

¹⁶⁶ prop. 2008/09:118 s. 1

¹⁶⁷ SOU 2007:90 s. 14

¹⁶⁸ prop. 2008/09:118 s. 25 f.

¹⁶⁹ SOU 2007:90 s. 131

¹⁷⁰ SOU 2007:90 s. 130

med samma mynt. Jag tycker att bestraffningen i vissa fall inte behöver vara så hård utan det räcker med att påföljden står i proportion med brottets förkastlighet. Min mening är att längre straff inte alltid är den bästa lösningen, men att sorten av påföljd har större betydelse. Dagens rättskultur kännetecknas av en struktur av tre nivåer. Den första nivån är kriminaliseringen som ska klandra vissa gärningar, dvs. allmänprevention. Själva poängen med att hota med ett straff skulle gå förlorat om det inte förutsattes att hotet åtminstone hade någon verkan. I den andra nivån finner vi således domen, dvs. vedergällningen för att ha brutit mot den kriminaliserade gärningen. Det tredje och sista steget är verkställigheten av en viss dom.¹⁷¹ En ändring enligt prop. 2008/09:118 påverkar självfallet alla tre nivåer. Däremot kommer den allmänpreventiva delen komma lite i skymundan då jag finner att en ändring av lagtexten sker på grund av starka påtryckningar från den allmänna opinionen och möjligen av vissa politiska skäl. Jag tror inte att en höjning av straffskalan skulle medföra en minskad kvot av mord i sig. Utan endast en viss höjning av normalstraffet för mord.

5.3.2 Förändring av NSL

Ytterligare ett förslag till ändring skulle vara att inkludera grovt narkotikabrott i den grupp brott som använder sig av livstidsstraffet i straffskalan. Grovt narkotikabrott är ett brott som i dagens läge är ett av få brott där hela straffskalan faktiskt används. Dessutom kan det uppkomma fall där gärningsmannen enligt stadgade schabloner egentligen ska erhålla längre straff än tio års fängelse, dvs. men de slår i det taket för vad grovt narkotikabrott klassas som. De allra grövsta fallen av narkotikabrott har således ett lika högt straffvärde som mord samt de andra brotten, vilka också har livstids fängelse i straffskalan.¹⁷² Om detta förslag skulle genomföras så skulle det dock inte föranleda någon förändring. Klandervärdheten skulle vara densamma för de båda brottstyperna, vilket jag redan argumenterat för att det inte stämmer överens med den allmänna opinionens tycke. Förvisso skulle en sänkning av straffen för grovt narkotikabrott kunna genomföras för att tillgodose proportionalitet mellan brotten. Emellertid indikerar de senaste årens polisiära satsningar på denna front det motsatta, dvs. ingen sänkning.

Det kan diskuteras om narkotikabrott faller under benämningen artbrott. Med detta menas att påföljden redan vid mindre allvarligt brott kan föranleda fängelsestraff. Gärningsmän som däremot har gripits med väldigt stora mängder narkotika döms till fängelse med hänvisning till gärningens höga straffvärde. Försäljning av små mängder behandlas däremot som ett artbrott.¹⁷³ Diskussionen angående artbrott kan vara av betydelse om NSL i framtiden inte skulle innehålla så kallade artbrottskaraktär. Då skulle en sänkning av straffen kunna bli verklighet utan ändring av dess lagtext.

¹⁷¹ Jareborg, (1992), s. 136 f.

¹⁷² Rydgren, (1990/91), s. 179

¹⁷³ von Hirsch & Påle (1999), s. 256 f.

6 Analys och slutsatser

I detta avslutande kapitel så kommer analysen att klargöras. Undersökningen inleds med en kortfattad rättslägesanalys för brotten mord och grovt narkotikabrott. Därpå analyseras frågeställningen om det föreligger proportionalitet mellan de valda brotten. De framtida förslagen till lagändringar kommer därefter genomgående redogöras för. Slutligen kommer en sammanfattning av mina egna slutsatser samt en mer tydlig bild över mina uppställda frågeställningar och hur jag har besvarat dem.

6.1 Nuvarande rättsläge

Nedan finns en kortfattad beskrivning med fokus på vart dagens rättsläge befinner sig i de två utvalda brotten. I sedvanlig ordning redovisas mord inledningsvis och därefter grovt narkotikabrott. Denna del av analysen behandlar faktorer som straffvärde, straffmätning samt andra omständigheter som kan vara betydande vid bedömningar vid mord och grovt narkotikabrott.

6.1.1 Rättsläget för mord

Den nuvarande rättsordningen fastställer två alternativ för domstolen att välja mellan. En gärningsman kan antingen erhålla tio år eller fängelse på livstid enligt BrB 3 kap. 1 §. Valet mellan de två påföljderna är inte alltid lätt och frågan vilken påföljd som ska anses vara den normala påföljden är återkommande. Till stor del återkommer frågan på grund av avsaknaden av många uttalanden i förarbetena till BrB. Paragrafen angående mord skiljer sig på så vis från andra brott, vilka innehåller en hel straffskala med ett minimum och ett maximum. Genom flertalet rättsfall har rättsläget ändrats genom tiden. Brottstatistik visar också på skiftningar i de olika bedömningarna. Före rättfallet NJA 2007 s. 194 så var andelen livstidsstraff mycket stor men detta har nu kommit att ändras. Mannen i förhållandet mördade sin sambo genom att hugga henne i ryggen då hon låg försvarslös i sin säng. HD kommenterade och satte ned foten genom uttalanden om att livstidsstraffet endast ska utgå i de mest allvarliga fallen och att detta fall inte var ett av de allvarligaste. HD har ett stort inflytande av prejudikaten. Det som justitieråden återger i domskälen ska mer eller mindre efterföljas av underinstanserna. Det nuvarande rättsläget utgörs således av att normalfallet för mord är tio års fängelse.

I varje fall måste alla omständigheter beaktas. Återfinns det flera försvårande faktorer vid straffvärde- och straffmättningsbedömningarna så kan således ett livstidsstraff utdömas. Som jag nämnde i uppsatsens diskussionskapitel så medför dagens straffskala olika dilemman. Endast två val medför att de försvårande och förmildrande omständigheterna inte alltid kan beaktas i den mening som de bör. Min åsikt är att en ändring måste ske. Straffskalan måste ändras i en utvidgande riktning för att proportionalitetsprincipen ska

komma till sin rätta. Utvidgas straffskalan så kommer en mer nyanserad straffmätning att kunna genomföras, vilket leder till att de försvårande och förmildrande omständigheterna kan få genomslag.

I mordfall så bedöms straffvärdet alltid som synnerligen högt. Mord är ett av de mest avskryvbara brotten vilket således resulterar i höga straffvärden. Straffvärdet ska bestämmas inom ramen för den gällande straffskalan tio år eller livstid. Skulle straffskalan ändras i enlighet med prop. 2008/09:118 så sker således även en ändring av straffvärdena för framtida bedömningar av mordfall. I de fyra redovisade rättsfallen om mord i uppsatsens kapitel 3.3 anser jag att domstolarna har beaktat de omständigheter som ska beaktas. De omständigheter som återfinns i BrB kap. 29 efterföljs således i samtliga rättsfall. Däremot skulle jag vilja se att domstolarna alltid återger vilket lagrum de refererar till. Däremot har jag inga större förhoppningar att på att detta kommer ske inom en snar framtid.

6.1.2 Rättsläget för grovt narkotikabrott

Straffskalan för grovt narkotikabrott innehåller ett minimum på två år och ett maximum på tio års fängelse. För att motverka en större användning och spridning av de farliga preparaten samt avskräcka befolkningen kan den utsatta straffskalan leda till höga straff. De senaste åren har narkotikabrotten erhållit mycket fokus från allmänheten och de polisiära insatserna. Den oerhörda fokus som riktats mot brottet har således styrt påföljdsbestämningen, vilket inte alltid håller sig nära straffminimum. Straffet för grovt narkotikabrott är ett brott där hela straffskalan på allvar används. Genom de fyra rättsfallen som återfinns i uppsatsens kapitel 4.3 har jag visat på hur straffskalan utnyttjas för olika typer av förseelser.

Det som sägs angående straffvärdet för narkotikabrott är att ringa brott klassas som ett så kallat artbrott, vilket lättare kan föranleda fängelse. För grovt narkotikabrott gäller inte det som fastställts angående artbrott fullt ut. Grova narkotikabrott har mycket höga straffvärden i sig, vilket i mycket stor utsträckning leder till höga fängelsestraff. Vid straffmätningen så tycker jag att domstolarna ser allt för mycket på två faktorer, farlighet av preparatet samt hur mycket narkotika som behandlats. Jag skulle vilja se en ändring i riktning till att lägga större vikt vid bland annat alla de försvårande och förmildrande omständigheter som återfinns i BrB 29 kap. 2 och 3 §§.

De tabeller som finns är bra på det sätt att proportionalitet kan uppnås inom brottets gränser. Proportionalitetsprincipen måste dock efterlevas även genom jämförelser med andra brottstyper, bl.a. mord. Med andra ord upplever jag att schablonerna är ett ypperligt bra hjälpmedel men att de hämmar andra viktiga bedömningar. Tabellerna medför även det problemet att gärningar innehållande mer narkotika av visst slag än vad tabellerna innehåller inte kan beaktas, maximum utdelas således för olika nivåer av grova brott. Denna problematik leder till ytterligare frågeställningar. Hur skulle det eventuella övervärdet beaktas om mängden överstigit men då det föreligger förmildrande omständigheter. Ska gärningsmannen erhålla ett lägre straff

eller ska omständigheten subtraheras från det ”osynliga” övervärdet. Problemen visar även att schablonerna kan leda till en allvarlig slentrian. En slentrian som enligt mig måste uppmärksammas mer. Ett förslag till lösning kan vara att utgå från schablonerna och därefter granska fallet mer genomgripande efter BrB kap. 29. Det jag menar är att schablonerna kan återstå men endast som grund till straffmätningen. I de fall inga andra omständigheter föreligger spelar schablonerna ett mycket bra verktyg.

6.2 Föreligger det proportionalitet?

Rätten till liv är den mest grundläggande rättigheten vi människor disponerar över. Att beröva någon livet måste därför anses vara den mest klandervärda handlingen som kan fullbordas. Resonemanget belyses med att straffskalan för mord är en av straffskalorna med den allvarligaste påföljden. I grunden bottnar detta resonemang i ett rättviseargument. Det ska föreligga rättvisa på kriminaliseringsnivån samt på domsnivån, dvs. rättvisa beroende på vilken straffskala som tilldelas visst brott samt vart på denna straffskala domstolarna hamnar i det specifika fallet. Förutom rättviseargumentet så kan proportionaliteten även belysas genom att se till vilka värden och intressen som kränks i respektive brottsart. Skyddsvärdet vid mord är som återgivits ett människoliv samt de anhörigas känslor. Skyddsvärdet vid narkotikabrott är enligt mig samhällets hälsa och trygghet, vilket uppnås genom minskad hantering av narkotika och färre fall av organiserad brottslighet. Intressena som kränks väger enligt mig tyngre när det gäller mord än för grova narkotikabrott. Grunden till min åsikt är främst rätten till liv och anhörighetsperspektivet, dvs. sorgen och förlusten som de anhöriga troligtvis får leva med hela sitt liv. Hotet mot vår samhälliga trygghet förorsakas enligt mig av båda brottstyperna.

Min åsikt är att det måste ske en förändring. Antingen genomför man en översyn av straffskalan för narkotikabrott eller en ändring i mordparagrafen. I kapitel 5.3.1 redovisade jag för ett förslag som togs fram år 2007 angående straffskärpning för mord, vilken enligt prop. 2008/09:119 kan träda ikraft den 1 juli 2009. Ett genomförande enligt förslaget kan enligt mig leda till en förbättring men frågan återstår om det är tillräckligt eller om även narkotikastrafflagen ses över. Genom rättsfallen så har jag redogjort för mord och grova narkotikabrott som har gett snarlika straffvärden vid påföljdsbestämningen. Ett mord som föranleder tio års fängelse bör anses vara lika klandervärt som ett grovt narkotikabrott som även det gav fängelse i tio år.

Fortsättningsvis så har narkotikabrott varit ett mycket uppmärksammat brott de senaste åren, vilket möjligen kan innebära att brottet är lika klandervärt som ett mord. Statistiken med avseende på antalet anmälda och uppklarade brott visar att polisens insatser och resurser ökat på området. Det är mycket enligt mig viktigt att se allvarligt på narkotikabrott då en spridning av dessa farliga preparat kan leda till annan sammankopplad brottslighet så som våldsbrott. Polisen har lagt större resurser vid att uppklara narkotikabrott. Insatser för grova narkotikabrott prioriteras dock inte lika mycket som ringa narkotikabrott. De extra resurserna är enligt mig legitimt grundade då narko-

tikabrott leder till mycket stora omkostnader för staten i form av bland annat sjukvård.

Genom de schabloner och rättsfall som finns med hänvisning till narkotikabrotten, återfinns en enligt mig relativt god proportionalitet. Narkotikabrott är ett av de brott som har fördelen att kunna säkerställa proportionalitets- och ekvivalensprinciperna till sin yttersta spets. Genom de utarbetade tabellerna så kan alla få inblick i vilket straff som förmodligen kommer utdelas för viss specifik gärning. Beroende på farlighet och mängd av preparatet så utdelas straff i proportion. Nackdelen med detta tillvägagångssätt är att domstolarna lätt kan förblinda sig då de endast ser till dessa omständigheter. De fyra rättsfall som jag i denna uppsats redogjort för angående grova narkotikabrott är bra exempel på fall där domstolen huvudsakligen ser till art och mängd. Återigen, alla omständigheter ska i varje specifikt fall bedömas och bedömningen enligt BrB 29:e kapitel ska vara noggrann. Vid bedömningar av mord så finns det dock inte lika utarbetade riktlinjer, med undantag för praxis, som vid narkotikabrott, vilket leder till ett mer osäkert rättsläge.

Genom denna uppsats vill jag dock inte jämföra proportionalitet inom ramen för vardera brottstypen utan som alternativ ställa de två brotten mot varandra för att väcka kritiska tankebanor hos läsarna. Jag är själv mycket tveksam till om det föreligger proportionalitet. Se exempelvis till de mest lika bedömda rättsfallen Narkotikakurirfallet, Sambomordet och Svartsjukefallet. Fallen resulterar samtliga i fängelsestraff på tio år. Frågan är om brutala mord ska avskiljas från att transportera okänt preparat in i Sverige? Helhetsbilden måste undersökas då narkotikan kan leda till stora skador i ett senare led samt generera höga kostnader för samhället. Jag tror även att narkotikaanvändning kan föranleda mer brottslighet, bl.a. grova våldsbrott. Likväl borde rätten till liv vara den rättighet som väger tyngst, vilket ska visas i längden av påföljden. För att öka avståndet mellan straffen så måste en höjning av mord eller en sänkning av grovt narkotikabrott ske.

Det kan diskuteras om narkotikabrott faller under benämningen artbrott. Jag håller med von Hirsch och Påle när de uttrycker att narkotikabrott klassas som ett artbrott men att grova narkotikabrott döms till höga påföljder med större hänvisning till dess höga straffvärden och inte på grund av artbrottsinstitutet. De ringa narkotikabrotten anser jag verkligen kunna klassas som artbrott då ett straffvärde redan på några månader kan föranleda ett fängelsestraff. Försäljning av små mängder behandlas däremot som ett artbrott. Statistik från år 1995 visar att fängelse utgår i 76 % av alla narkotikabrott, vilket kan vara en indikator på att narkotikabrott anses vara ett artbrott. Observera att brottets straffvärde är den faktor som påverkar de grova narkotikabrotten mest. Det jag vill få sagt är att institutet artbrott inte är av stort intresse vad gäller grovt narkotikabrott. I dessa fall är fängelsepresumtionen redan uppfylld och artvärdet således av mindre intresse.

Enligt åklagarmyndighetens promemoria från år 2007 så ändrades rättsläget angående morddomar. Endast i 17 % av fallen så utgick påföljden livstids-

fängelse. Innan NJA 2007 s. 194 så hade livstidsstraffet nämligen ökat från början av 1990-talet. De som dömdes till livstid var fler än de som dömdes till tidsbestämt straff. Möjligen kan domstolarna efter lagändringarna år 1989 ha ansett det vara otillfredsställande och kanske orättvist att döma till samma eller liknande straff för mord som mindre fatala brott som grovt narkotikabrott. Är situationen på det viset så bör det ske en lagändring som reflekterar domstolens och folkets åsikter och vilja.

De största problemen för mina frågeställningar kan sammanfattas som följer. Påföljder för grova narkotikabrott är väldigt schabloniserade och höga då hela straffskalan används. För mord finns endast två alternativ antingen tio år eller fängelse på livstid, vilket gör att vissa försvårande och förmildrande omständigheter inte kan beaktas med tanke på att de inte är tillräckligt försvårande för att kunna leda till livstidsstraffet. Med andra ord erhåller många mord med olika straffvärden samma påföljd. Jag tror att proportionalitetsprincipen inte kan få tillräckligt genomslag om det finns problem inom vardera brottstypen. Först när problemen är justerade kan bra jämförelser genomföras. Nedan kommer förslag analyseras som kan lösa dessa problem.

6.3 Framtida förslag för mord och grovt narkotikabrott

I diskussion så tog jag upp att acceptansen för grova våldsbrott har minskat i vårt samhälle. Den allmänna opinionen anser att våldsbrotten döms allt för givmilt. Svenska folket vill se en ändring och en ändring är på gång genom prop. 2008/09:118. Propositionen stadgar ett förslag till en utvidgad straffskalan för mord. Förslaget är att behålla minimum på tio år men införa ett maximum på 18 år. Valet på livstidsfängelse ska fortfarande finnas kvar som ett alternativ men endast utdelas till de synnerligen svåra fallen. Frågan är om den allmänna opinionen ska styra regleringen av straffnivåerna samt hur höga kommer straffen i så fall skulle sluta på? Vore det inte bättre om sakkunniga genom objektiv vinkel och inte påverkade av känslor beslutade straffnivåerna?

Problemen som jag har redovisat för kan enligt mig förminskas eller rent av elimineras om förslaget går igenom. De försvårande och förmildrande omständigheterna kan genom en ”normal” straffskala beaktas fullt ut. Domstolarna behöver således inte begränsa sin bedömning vid straffmätningen. Genom att ta bort dagens två påföljdsalternativ så kommer straffvärdet ändras. Ytterligare frågor kan undersökas på detta område i framtida uppsatser. Denna uppsats kommer dock inte att gå in på djupet angående hur straffvärdet kommer bedömas om förslaget går igenom. Min gissning är att straffvärdet kommer, i enlighet med de flesta brottstyperna ligga nära ett påföljdsminimum. Fortsättningsvis så tror jag även att livstidsstraffet kommer minskas i antal då domstolarna har ett alternativ på 18 års fängelse. Jag tror att HD:s bedömning och uttalanden i NJA 2007 s. 194 kommer kunna efterlevas genom propositionen på grund av att livstid endast kommer utdelas i de allvarligaste fallen.

Enligt Rydgren skulle grova narkotikabrott kunna klassas som lika klandervärda som mord och således erhålla en straffskala som inkluderar livstid fängelse. Jag tror inte att hans förslag är hållbart då proportionaliteten återigen skulle elimineras. Oavsett hur resonemanget har uppmärksamats hos det svenska folket kommer alltid samma frågeställning återkomma. Är grovt narkotikabrott lika klandervärdt som mord? Det är en moralisk fråga som alla individer måste ställa sig. Kommer slutsatsen innehålla ett samtyckande svar kan Rydgrens förslag genomföras. Är däremot svaret negativ, dvs. att mord anses vara mer klandervärdt ska det återfinnas en skillnad i påföljderna för de två brottstyperna.

6.4 Slutord

Genom min analys och diskussion så har jag kommit fram till att problem föreligger inom bedömningen för både mord respektive grovt narkotikabrott. Analysen och diskussionen har även bidragit till konkreta svar på uppsatsens frågeställningar. Den första frågeställning har till stor del besvarats genom kapitel två i den deskriptiva delen av uppsatsen, dvs. hur en bedömning av straffvärde uträttas samt hur en straffmätning utförs. Även rättsfallen har bidragit med förståelse för dessa svåra bedömningar.

Andra frågeställningen angående om bedömningarna skiljer sig åt är en mycket svår frågeställning, vilken jag med missmod nödgas kalla för ett relativt osäkert rättsområde. Likheten är att respektive rättsfall ligger på höga straffvärden, vilket vad jag har förstått stämmer överens med den allmänna opinionens vilja. (Jag måste dock reservera mig angående den allmänna opinionens tycke angående ringa narkotikabrott). De skillnader som avviker från varandra och påverkar straffmätningen är schablonernas inverkan på grova narkotikabrott samt de två alternativen för påföljd till mord. Josef Zila kommenterade att en jämförelse är svår att genomföra om ett av de jämförda brottet är mord. Jag håller med honom till den delen att det är svårt att genomföra en numerisk jämförelse på grund av att straffskalan för mord är av en egen art. Däremot tycker jag mitt syfte med uppsatsen har realiserats, dvs. jag har belyst problematiken med proportionalitetsprincipen inom de utvalda brotten. Uppsatsen kan även ge inspiration till framtida uppsatser genom att belysa andra brott där proportionalitetsprincipen kommer i skymundan.

Tredje frågeställningen reflekterar prop. 2008/09:118 om straffet för mord m.m. samt funderingar som kan göras över en ändring av narkotikastrafflagen. Det grundläggande är att lagstiftaren måste eftersträva en straffvärdemässig harmoni mellan mord och grovt narkotikabrott. Straffskalorna måste således avspegla brottens abstrakta straffvärde och ska skapas efter noggranna överväganden. Ett kortfattat svar på den tredje frågeställningen lyder som följer. Ett införande av propositionen eller en ändring av NSL är de förslag som finns till handa. Ändring av NSL kan ske i olika former. Antingen betrakta brottet lika klandervärdt som mord och höja straffskalan, eller införa en reducering av straffskalan. Istället för en reducering kan även

domstolarna göra avbrott i användandet av hela straffskalan för narkotikabrott.

Jag finner att straffvärdet ska återspegla brottets grad av klandervärdhet och att det finns en skevhet mellan de två brott som jag valt att undersöka. I inledningen citeras kammaråklagaren Klas Lundgren då han gärna ser proportioner vid rättsskipningen öga för öga men inte öga för tand. Enligt propositionen om straffet för mord som kan träda ikraft 1 juli i år men inte än ratificerats kan enligt mig leda till viss lösning på de dilemman som Lundgren försöker belysa. En utökad straffskala bör leda till strängare straff för mord och således bör det innebära en större distinktion mellan de två analyserade brottstyperna. Propositionens innehåll medför dock ytterligare frågeställningar, vilka dock inte närmre ska tas upp i denna uppsats bl.a. vart ”normalfallet” för mord kommer att ligga i framtiden.

Under uppsatsens genomförande så har jag funderat över om det är narkotikabrotten som döms för strängt eller om det är mord som döms för lågt. Oavsett vilket bör det ske en ändring. Min egen åsikt är att propositionens förslag (prop. 2008/09:118) kommer att leda till en förbättring p.g.a. att skillnaden brotten emellan kommer bli större. Slutligen vill jag uttrycka min vilja att i framtiden se ett mer proportionerligt straffsystem då det med all säkerhet finns fler brott att jämföra som inte stämmer överens med vad den allmänna opinionen anser. Jag måste dock reservera mig för att helt lita på den allmänna opinionen. Jag tror att om man alltid ska vika undan för opinionen kan straffen bli för höga. Vid införande av lagändringar krävs således förutom folkets syn även sakkunnigas objektiva perspektiv.

Genom uppsatsens diskussion och analys har jag fått en uppfattning om hur stegen på straffskalan i respektive brott utnyttjas. Uppsatsen har även fått mig på att reflektera över vilken straffrättsideologi som idag dominerar i svensk rätt. Jag tycker att grunden består av ett proportionalitetstänkande. Behandlingsteori och individualpreventiva tankegångar tar inte stor plats vid påföljdsbestämningen, däremot kommer dessa till användning vid genomförandet av varje enskild gärningsmans straffverkställande. Oavsett vilken ändring som skulle anses lämpligast, dvs. sänka straffen för narkotikabrott eller höja straffen för mord så vill jag se en större differentiering brotten emellan. Däremot lutar jag som redan nämnts åt förslaget att införa en strängare skala för mord på grund av att endast två påföljdsalternativ inte tillfredsställer ett bevarande av ett rättvist och proportionerligt straffsystem. Jag inser dock att en sänkning av skalorna också kan åstadkomma proportionalitet inom det svenska straffsystemet, men min ståndpunkt är ändå att propositionen i dagens läge utgör det bästa alternativet.

Bilaga A

Gränserna mellan ringa, normalt och grovt brott synes vid narkotikainnehav följande gränsvärden kunna utläsas ur tillgängliga rättsfall.¹⁷⁴

NARKOTIKA	ENHET	RINGA BROT	NORMALBROT	GROVT BROT
Cannabis	Gram	59,99	60,00 – 1.999,99	2.000
Amfetamin	Gram	4,99	5,00 – 249,99	250
Kokain	Gram	0,59	0,60 – 49,99	50
Heroin	Gram	0,05	0,05 – 24,99	25
Metadon	Gram	0,10	0,10 – 49,99	50
Råopium/morfinbas	Gram	0,15	0,15 – 74,99	75
LSD	Tripp	2,99	3,00 – 160,00	161
Ecstasy	Tabl.	2,99	3,00 – 160,00	161
Kat	Kg.	1,99	2,00 – 399,99	400
Tabletter (diazepam etc.)	Tabl.	149,00	150,00 – 19.999,00	20.000

¹⁷⁴ Sterzel, (2003), s. 143 f.

Bilaga B

Sammanställning av straffvärden avseende olika narkotiska preparat. Vid två års strafftid går gränsen mellan narkotikabrott av normalgraden och grovt narkotikabrott vid rena mängdresonemang.¹⁷⁵

Strafftid	Amfetamin	Cannabis	Ecstasy	Heroin	Kat	Kokain	Rohypnol	Svamp
1 mån.	5 g	50 g	4 tabl.	0,1 g	4 kg	1 g	20 tabl.	10 g
2 mån.	10 g	100 g	8 tabl.	0,5 g	8 kg	2 g	40 tabl.	20 g
3 mån.	15 g	150 g	12 tabl.	1 g	12 kg	3 g	60 tabl.	30 g
4 mån.	20 g	200 g	16 tabl.	2 g	16 kg	4 g	80 tabl.	40 g
5 mån.	30 g	300 g	24 tabl.	3 g	24 kg	6 g	120 tabl.	60 g
6 mån.	40 g	400 g	32 tabl.	4 g	32 kg	8 g	160 tabl.	80 g
7 mån.	50 g	500 g	40 tabl.	5 g	40 kg	10 g	200 tabl.	100 g
8 mån.	60 g	600 g	48 tabl.	6 g	48 kg	12 g	240 tabl.	120 g
9 mån.	70 g	700 g	56 tabl.	7 g	56 kg	14 g	280 tabl.	140 g
10 mån.	80 g	800 g	64 tabl.	8 g	64 kg	16 g	320 tabl.	160 g
11 mån.	90 g	900 g	72 tabl.	9 g	72 kg	18 g	360 tabl.	180 g
1 år	100 g	1 kg	80 tabl.	10 g	80 kg	20 g	400 tabl.	200 g
2 år	250 g	2,5 kg	200 tabl.	25 g	200 kg	50 g	1000 tabl.	500 g
3 år	500 g	5 kg	400 tabl.	50 g	400 kg	100 g	2000 tabl.	1 kg
4 år	850 g	8,5 kg	680 tabl.	85 g	680 kg	170 g	3400 tabl.	1,7 kg
5 år	1,5 kg	15 kg	1200 tabl.	150 g	1200 kg	300 g	6000 tabl.	3 kg
6 år	3 kg	30 kg	2400 tabl.	300 g	2400 kg	600 g	12000 tabl.	6 kg
7 år	4,75 kg	47,5 kg	3800 tabl.	475 g	3800 kg	950 g	19000 tabl.	9,5 kg
8 år	6,75 kg	67,5 kg	5400 tabl.	675 g	5400 kg	1,35 kg	27000 tabl.	13,5 kg
9 år	9 kg	90 kg	7200 tabl.	900 g	7200 kg	1,8 kg	36000 tabl.	18 kg
10 år	12 kg	120 kg	9600 tabl.	1,2 kg	9600 kg	2,4 kg	48000 tabl.	24 kg

¹⁷⁵ Sterzel & Borgeke, (2005), s. 652

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur och artiklar

- Asp, Petter & von Hirsch, Andrew *Straffvärde*, SvJT, 1999 s. 151
[cit. Asp & von Hirsch (1999)]
- Berg, Ulf, m.fl. *Brottsbalken, en kommentar*, kap 25-38, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2000
[cit. Berg m.fl. (2000)]
- Borgeke, Martin *Att bestämma påföljd för brott*, Norstedts Juridik AB, 2008
[cit. Borgeke (2008)]
- Borgeke, m.fl. *Straffrätt en lagbokscommentar*, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2001
[cit. Borgeke m.fl. (2001)]
- Borgeke, Martin *Brottets art – några tankar kring en svårgripbar företeelse*, SvJT, 1999 s. 218
[cit. Borgeke (1999)]
- Hoflund, Olle *Narkotikabrotten – en straffrättslig studie*, andra upplagan, Juristförlaget, Stockholm, 1991
[cit. Hoflund (1991)]
- Holmqvist, Lena m.fl. *Brottsbalken en kommentar*, Del I (1-12 kap.), Studentutgåva 5, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2007.
[cit. Holmqvist m.fl. (2007)]
- Jareborg, Nils & Zila, Josef *Straffrättens påföljdslära*, andra upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2007
[cit. Jareborg & Zila (2007)]
- Jareborg, Nils *Allmän kriminalrätt*, Iustus Förlag AB, Uppsala 2001
[cit. Jareborg (2001)]
- Jareborg, Nils *Straffrättsideologiska fragment*, Iustus Förlag, Göteborg, 1992
[cit. Jareborg (1992)]
- Lundgren, Klas *Är narkotikabrott värre än mord?*, Debatt, Göteborgs Posten, 2004-05-18
[cit. Lundgren (2004)]

- Rydgren, Nils *Fängelse på livstid*, JT, 1990/91, s. 179 ff.
[cit. Rydgren (1990/91)]
- Stenborre, Eva *Brottets straffvärde*, JT, 1999/2000 s. 356 ff.
[cit. Stenborre (1999/00)]
- Sterzel, Georg & Borgeke, Martin *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, tredje upplagan, Jure Förlag AB, Stockholm, 2005
[cit. Sterzel & Borgeke (2005)]
- Sterzel, Georg *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, andra upplagan, Jure AB, Stockholm 2003.
[cit. Sterzel (2003)]
- von Hirsch, Andrew *Proportionalitet och straffbestämning*, Iustus Förlag AB, Göteborg, 2001
[cit. von Hirsch (2001)]
- von Hirsch, Andrew & Påle, Karin *Artbrott*, SvJT, 1999 s. 241
[cit. von Hirsch & Påle (1999)]
- Wennberg, Suzanne *Introduktion till straffrätten*, åttonde upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2008
[cit. Wennberg (2008)]
- Zila, Josef *Fängelse i tio år eller livstidsstraff?* SvJT, 2007 s. 667
[cit. Zila (2007)]
- Zila, Josef *Specialstraffrätten – en introduktion*, femte upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2006
[cit. Zila (2006)]
- Zila, Josef *Det straffrättsliga påföljdssystemet*, andra upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 1998
[cit. Zila (1998)]

Offentligt tryck

- SOU 2007:90 Straffskalan för mord
- SOU 2008:85 Straff i proportion till brottets allvar
- Prop. 1962:67 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa åtgärder mot narkotikamissbruket, m.m.
- Prop. 1968:7 Förslag till narkotikastrafflag

Prop. 1987/88:120	Om ändring i brottsbalken m.m.
Prop. 2002/03:53	Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.
Prop. 2008/09:118	Straffet för mord m.m.
SFS 1962:700	Brottsbalk
SFS 1968:64	Narkotikastrafflag

Elektroniska källor

www.bra.se

www.forskningsgruppen.com

www.tv4.se

Rapporter

BRÅ-rapport 2000:21	Kriminalisering av narkotikabruk: En utvärdering av rättsväsendets insatser
BRÅ-rapport 2007:24	Narkotikastatistik 2006
RättsPM 2007:16	Påföljd för mord – en sammanställning av domar meddelade efter Högsta domstolens dom 2007 s. 194. Utvecklingscentrum Göteborg. Åklagarmyndigheten, November 2007.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1985 s. 510

NJA 1987 s. 459

NJA 1991 s. 255

NJA 1991 s. 498

NJA 1991 s. 531

NJA 1996 s. 509

NJA 2002 s. 365

NJA 2004 s. 354

NJA 2007 s. 194

Hovrätterna

RH 1986:12

RH 1995:65

RH 1999:79

RH 2004:71

RH 2006:64

Svea hovrätt avd. 3 i dom 1995-10-10